

Univerzita Karlova

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lucie Kahounová

Migrace jako sociální fenomén

Migration as a social phenomenon

Praha 2012

Vedoucí práce: PhDr. Jana Duffková, CSc.

Chtěla bych zde práci poděkovat vedoucí této diplomové práce, a to paní PhDr. Janě Duffkové, CSc. za konzultace a poskytnuté rady při jejím zpracování.

Zároveň bych ráda poděkovala také všem, co mi poskytli důležité rady a pomoc při zpracování výzkumné části. Velké díky si zaslouží všichni, kteří mě neustále podporují.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. 8. 2012

.....

Lucie Kahounová

Obsah

Úvod:.....	8
1.Migrace.....	11
1.1 Historie migrace.....	13
1.2 Teorie migrace.....	18
1.2.1 Vybrané teorie mezinárodní migrace.....	20
1.3 Druhy migrace.....	23
1.4 Typy migrace.....	24
1.4.1 Mezinárodní migrace, vnitřní migrace, interní migrace.....	26
1.4.2 Dobrovolná versus nedobrovolná, nucená migrace.....	29
1.4.3 Krátkodobá versus dlouhodobá migrace.....	30
1.4.4 Transnacionální migrace.....	31
1.4.5 Ekonomická pracovní migrace.....	33
1.5.Kulturní rozpory a dopady migrace.....	35
2 Multikulturalismus a interkulturalismus.....	38
2.1 Dopady multikulturálního uspořádání	40
3Migrace v České republice.....	43
3.1 Právní úprava v České republice.....	43
3.1.1 Občané ze zemí EU.....	44
3.1.2 Občané z tzv. třetích zemí.....	45
3.2 Ekonomická migrace v ČR.....	46
3.3 Migrační situace v ČR.....	52
4 Postavení imigrantů v české společnosti.....	58
4.1 Cíl výzkumu.....	59
4.2 Výběrový soubor.....	59
4.3 Metodologie.....	61
4.4 Hypotézy.....	62
4.5 Analýza dat, závěry	62

4.6	Vzájemné porovnání výzkumného šetření s tuzemskými a zahraničními výzkumy veřejného mínění.....	68
4.6.1	Srovnání s CVVM.....	70
4.6.2	Srovnání s výzkumem veřejného mínění Ipsos-MORI ve Velké Británii.....	73
4.6.3	Srovnání výzkumů veřejného mínění v České republice a Velké Británii.....	77
4.7	Závěr výzkumné části.....	80
5	Závěr.....	83
6	Seznam použité literatury.....	86
6.1	Bibliografické zdroje:.....	86
	Ostatní zdroje:	87
7	Přílohy.....	91
7.1	Opora výběru	91
7.2	Příloha č. 2: Výběrový soubor.....	93
7.3	Příloha č. 3: Dotazník.....	94
7.4	Příloha č. 4: Analýza dat, třídění prvního stupně:.....	99
7.5	Příloha č. 5: Analýza dat, třídění druhého stupně:.....	99

Úvod:

Dnešní společnost označovaná jako moderní je celosvětově provázána různými specifickými procesy a faktory. Především jsou typické procesy rozvoje ekonomiky a celosvětových trhů, stírání rozdílů mezi časem a polohou, regulace a zároveň i rozšiřování ekonomických a sociálních vztahů, ale i oslabování autonomie národního státu. To je mnohdy označováno jako projevy globalizace a o té se dnes všeobecně hovoří jako typickém faktoru pro moderní společnost. „Zazní-li slovo „globalizace“ vzpomeneme si na procesy volného obchodu a pohybu kapitálu i pracovních sil po celém světě, vybaví se nám instituce, jako je Světová banka, Mezinárodní měnový fond a řada nadnárodních společností, na mysl nám vytanou nové technologie, např. internet, i činnost nevládních organizací jako je Greenpeace nebo Amnesty International.“ [Holton 2006; 385-386] Pokud se zaměříme jen na společnost a utváření vzájemných vztahů, mluvíme převážně o kulturní globalizaci. Nelze však říci, že na tyto faktory nemá vliv nic jiného světově rozšířeného, jako je vznik nadnárodních institucí a organizací, či rozšíření působnosti států na mezinárodních ekonomických trzích a rozšíření humanitárních činností. Globalizace je celistvý proces zasahující do všech oblastí moderních společností. Za jednu oblast je i považována problematika migrací. Jistě nemůže být migrace přisuzována pouze moderním společnostem, přesuny obyvatelstva, stěhování a i opouštění svých rodných kořenů, ať už z jakéhokoliv důvodu, najdeme už mnohem dříve. Teprve s dnešní dobou je však migrace označována jako sociální fenomén, a to zejména z nárůstu počtu jedinců, kteří opouští svou rodnou zemi a odchází do jiné. Další důvod, proč by mohla být migrace označena jako sociální fenomén, je otevřenost zemí, zlepšující se podmínky pro migraci a nárůst poptávky po zahraničních pracovnících. V neposlední řadě bychom mohli migraci označit rovněž jako sociální fenomén proto, že se stává poměrně často nástrojem různých výzkumů, analýz a studií. V rámci jednotlivých zkoumání je na ní možné nahlížet jak z pohledu společnosti, tak i z pohledu samotných imigrantů. A tím, že se neustále rozšiřuje, je nutné ji mnohem více zkoumat

a následně vyvodit určitá opatření a návrhy dané situace jak už rovněž pro společnosti, tak i pro ty imigranty.

Tato práce se nezabývá konkrétními projevy globalizace, respektive vlivem globalizace na kulturní změny ve společnosti, ale především má přiblížit globální problematiku migrace, její historické skutečnosti a důsledky pro společnost. S tím, že globální doba přináší omezování národních států, „rozpouštějí“ se hranice, dochází k celkové změně podoby společnosti, jejího uspořádání, ke změně názorů na toto uspořádání, k přínosu nových poznatků, ke vzniku nových subkultur a národnostních menšin, ke změně stávající kultury. V souvislosti s migračními vlivy, prolínáním novostí a nezvyklostí, nových tradic a zvyků a všeobecně pro majoritní společnost netypických faktů, se hovoří o multikulturní a interkulturní podobě společnosti. Tudíž je mým cílem rovněž nastínit vizi multikulturalismu, interkulturalismu a jejich vlivu.

S pojmy multikulturní společnost a migrace souvisí taktéž otázka národnostních skupin přistěhovaných do majoritní společnosti, kde se snaží zároveň na jednu stranu integrovat, na druhou stranu si udržují i svou vlastní autonomnost, své zvyky, tradice, identitu. Pozornost tedy zaměřuji i na národnostní menšiny žijící v České republice, s čímž souvisí i důvody migrace, problémy vznikající migrací a celkově jiný životní styl než je obvyklý pro majoritní společnost. U přistěhovaleckých subkultur lze nalézt největší rozpor mezi životními styly, zachovávání si vlastních kulturních hodnot a zvyklostí se mnohdy přičí tradicím a kultuře původní majority. Takto pak vznikají problémy z netolerance a ze zakořeněných předsudků, i když v dnešní době existují snahy o jejich překonání. Pojem multikulturalismu, popřípadě interkulturalismu, se zdá být novým, přestože počátky míchání kultur jsou již dávno za námi. Velkou roli v rozšíření těchto vizí hrají celkově politika a orientace jednotlivých zemí. V práci je rovněž zmíněna samotná problematika migrace, její vymezení, nejznámější dělení na druhy migrací společně s jednotlivými typy, nastíněny jsou i základní přístupy a teorie migrace.

Celá práce je nadále doplněna o výzkumné šetření na téma postavení imigrantů v české společnosti. Zde je hlavním cílem získat mínění studentů veřejných vysokých škol na dané téma. Pro šetření budou využity poznatky z výzkumů provedenými ve Velké Británii, které se zabývají stejným tématem. Získaná data budou následně porovnávána se zahraničními a českými výzkumy na téma migrace.

1. Migrace

Soudobé pojetí migrace vychází především z její rozšířenosti a pojetí jako sociálního fenoménu. Jedná se, jak už bylo dříve řečeno, o celosvětovou problematiku, na níž se může pohlížet z více úhlů pohledu. Může být vnímána jako problém přicházející s neustálým rozvojem, ale může být viděna i jako důsledek otevřenosti zemí, respektive světa. „Když se debata o lidské migraci dostane až do extrému, začne se hovořit o potenciálně neblahých důsledcích imigrace, v nichž budou původní obyvatelé „zavaleni“, „zahlceni“ či „přemoženi“ imigranty. Je nicméně překvapivé, že 97 procent lidské populace na Zemi žije a umírá ve stejné zemi, v níž se narodí. Pouhá 3 procenta mají tendenci či potřebu „vykořenit se“ a přizpůsobit se životu jiného národa.“ [King 2007; 185] Migrace jako proces má tedy negativní i pozitivní stránku. Je v podstatě důsledkem změn struktur, organizace zemí. „Migrace je jak příčinou, tak i důsledkem prostorových změn v organizaci společnosti. Je to fenomén, jev, děj, motor, hrozba, řešení, cíl, komplikace i výhoda.“ [Vojtková 2005c]

Migrace jako pojem pochází z latinského slova *migratio*, které vyjadřuje pohyb, stěhování, vystěhování. „Pojem migrace vyjadřuje více či méně trvalý individuální nebo skupinový pohyb osob přes symbolické či politické hranice do nových oblastí osídlení nebo mezi nové komunity.“ [Pavlíková 2010: 1] Z tohoto pak nadále byly odvozeny úhly pohledu na migraci - imigrace a emigrace. Samotný proces lze pozorovat z různých hledisek; patří do oblasti jak přírodních, tak i společenských věd. V přírodních vědách je termín migrace používán k vyjádření přesunu vegetace živých tvorů a rostlin. Ve společenskovědních oborech vyjadřuje pohyb obyvatel v rámci územních jednotek, vyjadřuje změnu bydliště. V rámci společenských věd je migrace v zájmu např. antropologie, politologie, etnologie a samozřejmě patří i do oblasti zkoumání sociologie. Sociologický pohled se nejvíce zaměřuje na samotné migrační procesy, důvody a následky pro společnosti, rozlišuje taktéž několik druhů migrace. Antropologické pojetí je

se sociologickým velmi spřízněné, zabývá se však vlivem migračních procesů, nových poznatků a informací na změnu původních kultur. Tím, jak se prolínají nové poznatky s původními, dochází k míchání kultur, k jejich rozšiřování. Mění se zvyky a tradice rozšiřují dosavadní poznání, migrační skupiny si snaží zachovávat svou původní identitu, která je ovlivňována novým působištěm.

Prolínání kultur může být považováno za přínosné, ale i za negativní, nabourávající společnost. Následkem pak mohou vznikat a vznikají mnohdy etnické konflikty, kterými se zabývá oblast etnologie. Obecně můžeme říci, že společenské vědy se podmiňují a doplňují, čímž se obohacuje vědění celé společnosti. Velkou roli hrají také jednotlivé státy, politika zasahuje i v oblasti migrace. Mnohdy je velký přísun nových národnostních menšin považován za selhání migrační politiky státu. U zkoumání migrace a tvorbě teorií je důležité rovněž i to, jak se na danou problematiku pohlíží. Teorie se zaměřují buď na aktéra, jednotlivce či vycházejí z makrostruktur, kdy jsou za rozhodující považovány vyšší instance, jako je například mezinárodní pracovní trh.

Migrace je považována za proces stěhování občanů z jakéhokoliv důvodu. Přesněji řečeno se jedná o proces, kdy jedinec opouští svoje původní místo bydliště a odchází do nového, čímž změní místo trvalého pobytu. „Pohyb lidí z jednoho místa či země na druhé, kde se chtějí usadit.“ [King 2007; 7] Člověk se pohybuje z místa na místo, celé dějiny jsou založeny na přesunu lidí, na migraci, samotný přesun obyvatel lze považovat za základ evoluce. Migrace je přirozeným jevem a dnešní podoby rozmístění obyvatelstva na celém světě jsou důsledkem dřívějších neméně důležitých migračních pohybů. „Pojem migrace se používá pro popsání pohybu jak v oblasti věd o živé přírodě, tak o lidské společnosti. Schopnost migrovat člověk sdílí s dalšími živočichy, je jí nadán po celou dobu své existence. Migrace je permanentně jednou ze společenských strategií k získávání zdrojů obživy a energií, vyrovnávání se s nepříznivými přírodními vlivy, řešení společenských konfliktů a dosahování inovací. Současné rozmístění lidí na zeměkouli je výsledkem migrací, a pokud bereme v úvahu,

kde všude člověk žije, lze konstatovat, že je migrantem úspěšným“. [Uherek 2005]

Pro studium migrace jsou používány různé ukazatele, zejména demografické povahy, existuje řada nástrojů uzpůsobených ke studiu významu migrace jako celistvého procesu. Jako jedny z nejzákladnějších ukazatelů jsou používány statistiky počtu migrantů za určité období, respektive objem přistěhovalých a vystěhovalých za stanovenou dobu (hrubá míra migrace). Čistá migrace, neboli migrační přírůstek označovaný rovněž jako migrační saldo vyjadřuje rozdíl mezi přistěhovalci a vystěhovalými jedinci. Záporné migrační saldo (čistá emigrace) vyjadřuje větší odchod emigrantů, naopak kladné migrační saldo (čistá imigrace) dokládá větší příchod cizinců do země, což obecně slouží k posouzení bilance obyvatelstva. Jako další významný ukazatel může být uvedena rovněž hrubá míra migrace, vyjadřující intenzitu mezi přistěhovalými jedinci a počtem původních obyvatel. [Maříková, Petrušek, Vodáková a kol 1996: 627] Pohyb a tzv. migrační proudy obyvatel obecně vyjadřují atraktivitu země a ovlivňuje její následnou vnitřní podobu.

1.1 Historie migrace

U migrace jako fenoménu lze velmi těžko zaznamenat její prvopočátky. Národy se stěhují tzv. odjakživa, od pradávných dob, ať už z jakéhokoliv důvodu. Mnozí pradávni lidé odcházeli ze svých bydlišť do míst s dostatkem potravy, do míst s úrodnou půdou, do míst s větším bezpečím. Pohyb lidstva se tedy může zkoumat již od dob prvních předchůdců člověka, přesto je však migrace přisuzována především moderním společnostem. Pro zrod moderní společnosti je typicky známý přechod od zemědělského způsobu obživy k průmyslové výrobě, s čímž souvisí rozsáhlý přesun obyvatel z venkova do měst, kde měla průmyslová výroba velký rozmach.

Největší přesun obyvatel se zaznamenává jako doba stěhování národů v období od 4. - 7. století n. l. Tyto významné migrační proudy nastolily nové uspořádání

celého světa, zejména Asie a Evropy. Za další významnou migrační vlnu lze považovat období středověku, kdy velké válečné výpravy, pustošení zemí a honba za rozšířením území znamenala odchod lidí do jiných krajů. Velkou roli tedy hrály bitvy, války a epidemie nemocí. Neméně důležitou událostí bylo rovněž i objevení Ameriky, kdy začal nabývat důležitosti mezinárodní obchod a obchodní styky se rozšířily i do zcela nových oblastí světa. Pokud se tedy rozšiřuje ekonomická sféra a ekonomické podmínky země, dochází k migračním vlnám. Migrace se proto zvyšovala nejvíce až s rozvojem ekonomických podmínek, k nimž se poté přidaly i podmínky politické. Národy si postupně začaly budovat své vlastní identity a politické nároky, migrující cizinci neměli stejně jako usedlíci žádná práva. Dalšími významnými faktory jsou tedy politické svobody, o které lidé začali usilovat. Toužili zvýhodnit sebe sama nad příchozími cizinci. Velkým bojem za lidská práva ve světových dějinách je bezesporu Velká francouzská revoluce, v níž lidé dosáhli lepšího postavení, než měli doposud. „Ovšem proces posilování vlastní identity konkrétního společenství vede nevyhnutelně k vymezení vůči ostatním. Lidé začnou svět dělit na „my“ a „oni“. Ti, kteří přijali Revoluci a shodou okolností žili na aglomerátu území více nebo méně náhodně pospojovaných královskými dynastiemi, kteří sebe sama nazývali Francouzi, ti byli nyní „občany“. Tím se lišili od ostatních, kteří občany nebyli. Bez „ostatních“ by nebylo občanů. Velmi obecně řečeno: v době, kdy byli všichni poddanými, subjekty v moci panovníka, nikdo teoreticky neměl žádná práva. Takže když obyvatelé „francouzského“ území neměli žádná práva, skutečnost, že příchozí nebo cizinec také žádnými nedisponoval, neznamena žádná odlišnost. Ale prohlášení společného občanství bylo prohlášením společně sdílených práv, a to nikoli náhodnou skupinou, ale lidem Francie. Což samozřejmě implikuje, kdo tato práva nemohl sdílet a nesdílet.“ [Kabeleová 2003b]

Dalším zlomem bylo bezesporu, jak už bylo dříve řečeno, nastolení či rozšíření industriální výroby oproti zemědělství. Dochází taktéž k rozvoji služeb a obchodu, což vedlo k nastolení konzumentství. Lidé pracující dosud na svých

zemědělských polích a pastvinách najednou odchází za prací do rozvinutých měst a pracují jako dělníci v továrnách. Opouští svůj dosavadní zemědělský způsob života a stává se z nich pracovní třída a proletariát. Rostoucí poptávka po pracovních silách a různých službách vedla k hromadnému stěhování původních zemědělců do rozvinutých měst s velkými továrnami. Zemědělství přestává být především z nestálých klimatických podmínek jistým zdrojem obživy jako v předchozích dobách, a tak mnoho lidí odchází pracovat do továren, kde pracovali za stálou mzdu. Moderní společnost je tedy právem označována jako počátky důležitých migračních proudů. Nastaly migrační změny v rámci země, lidé se stěhovali z venkova do měst, rovněž ale nastalo i stěhování do jiných vzdálených zemí. Muži mnohdy odcházeli za prací až na druhý konec světa, kde stavěli lodě a pracovali v těžkém průmyslu. O velkém boomeru urbanizace, stěhování z venkova, či menších měst do velkoměst se hovoří o období přelomu 19. a 20. století, což měnilo nejen vzhled měst, ale i jejich možnosti. „Na růstu velkoměst se významně podílela migrace lidí ze statků, vesnic a městeček. Tato migrace byla často mezinárodní: lidé se stěhovali z venkovského prostředí přímo do měst v cílových zemích. Učebnicovým příkladem je migrace velkého počtu Evropanů z chudého zemědělského prostředí do Spojených států. Mezinárodní migrace do měst probíhala také mezi jednotlivými evropskými státy. Zemědělci a venkované se stěhovali do měst (stejně jako se to dnes ve velkém měřítku děje v zemích Třetího světa) hlavně pro nedostatek příležitostí v zemědělských oblastech – lákaly je výhody a přednosti měst, kde ulice byly „dlážděny zlatem“ (pracovní příležitosti, bohatství, široká škála zboží a služeb. Navíc se města stala středisky finanční a průmyslové moci.“ [Giddens 1997: 447]

Za další velký migrační proud a zlom v uspořádání světa jsou označovány obě světové války ve 20. století. Podobně jako středověké bitvy, války a kolonizace upravily podobu světa, první a druhá světová válka způsobily rovněž značné změny. Nejen že evidentní bylo zřejmé přesouvání židovského obyvatelstva, velký vliv mělo i místo konání jednotlivých bitev. Přeživší vojáci bojující za svou vlast v jiných zemích

se buď vraceli domů ke svým rodinám, nebo naopak někteří v dané zemi zůstali a založili rodinu novou. Ekonomické příčiny stěhování vystřídaly změny politické. „Zlomový byl migrační chaos po první světové válce, kdy se miliony lidí daly dobrovolně nebo násilně do pohybu v důsledku vytvoření nových státních útvarů.“ [Kabeleová 2003b] Nová poválečné uspořádání nebyla pouze novostí pro občany, ale i pro samotné státy, nové národy a pro formování nových politických programů. S válečnými konflikty se nezměnily pouze samostatné národní státy, ale došlo i k hromadnému nárůstu uprchlictví a migrace. To samozřejmě vedlo k obraně a vytváření ještě přísnější politiky než té, co byla uplatňována již dříve. Na jednu stranu docházelo k rozvoji, na druhou ale i k opatrnější politické vládě. Rozmach azylantů a uprchlíků způsobil rovněž vznik organizací a humanitárních spolků podporující a pomáhající těmto jedincům. „Privilegované postavení evropských uprchlíků Evropský egocentrismus je snadným cílem a zejména země třetího světa tuto kartu vynášejí poměrně často. V mnoha případech jde o kritiku neopodstatněnou, ale podíváme-li se na počátky formování mezinárodního systému pro uprchlíky, je naprosté zaostření na situaci v Evropě evidentní. První mezivládní organizace ustavená po druhé světové válce - UNRRA (nahrazená Mezinárodní organizací pro uprchlíky IRO) měla mandát pomoci pouze pro oběti války v Evropě.“ [tamtéž]

Nemalé problémy spojené s migrací nastaly rovněž v druhé polovině 20. století, konkrétně s rozvojem komunismu v některých státech světa. Tam, kde nebyly problémy spojené s komunismem, byly problémy s černošským obyvatelstvem, v některých afrických zemích byly tyto dva stěžejní problémy sdíleny společně. To vedlo opět k velkému rozmachu uprchlictví. Velké migrační proudy podporoval šířící se rozvoj médií, v jehož důsledcích byli lidé informováni o dění i v jiných vzdálených zemích. Proto mnoho lidí nedovoleně a v podstatě nedobrovolně opouštěli své rodné země a odcházeli do zcela neznámých států, kde se pokusili žít „nový život“. Právě v tomto období druhé poloviny 20. století se v souvislosti s novým pojmem globalizace začíná hovořit i o migračním fenoménu. V předcházejících desetiletích a i v dnešní době může být

pozorován migrační trend v souvislosti s rozvíjející se svobodou myšlení, s uvolněnou migrační politikou a ekonomickou situací. „Dekolonizace po druhé světové válce a expanze západních forem modernity přinesla další vlny migrací směřující směrem do západních společností. Závěr minulého a počátek tohoto století je pak charakteristický nárůstem mobility lidí v celoplanetárním měřítku,“ [Henig 2010b]

Dnešní migrační situace je ovlivněna řadou nadnárodních organizací, kdy pohyb v rámci nich je svobodnější než pohyb v zemích, které do těchto uskupení nepatří. Rozhodnutí k migraci již nepodléhá takovému odporu jako dříve. Otevřené hranice umožňují bezproblémové cestování, zahraniční studium a krátkodobý pobyt, který se mnohdy stává pobytem trvalým. Migrační politiky již nejsou příliš uzavřené novým přistěhovalcům. Jediným problémem, jenž s touto problematikou souvisí, je stále narůstající počet uprchlíků ze zemí, v nichž probíhají politické převraty. Lidé se cítí v těchto zemích ohroženi na životě, proto raději volí cestu úniku ať už jakýmkoliv způsobem.

„Z hlediska odhadů o počtech migrujících osob se uvádí, že v současnosti žije asi 191 miliónů lidí mimo svou vlast a 112 milionů z nich je usídleno v zemích s vysokými příjmy. Tyto země zahrnují i 22 rozvojových zemí (Bahrajn, Brunej, Katar, Republika Korea, Saudská Arábie, Singapur, Spojené arabské emiráty). Přibližně jedna třetina je původem z rozvojových zemí. Evropa je významným cílem pracovních migrací, ale také migrací vyvolaných válkami a přírodními katastrofami.“ [Pavlíková 2010a: 2] Velmi významným konečným migračním centrem je Evropa. Počet migrantů od 90. let rapidně stoupá. Podstatnou část tvoří již zmínění uprchlíci, rozhodující jsou však pracovní migranti, jež jsou v nové zemi ekonomicky aktivní. „V západní Evropě se jich nacházelo ke konci devadesátých let 20. století 20 miliónů a jejich počet se rapidně zvyšuje. Odhaduje se, že 30 miliónů imigrantů jsou utečenci. Většina imigrantů je ekonomicky aktivní, jsou to lidé, kteří do jiné země přišli z různých migračních pohybů v rámci tradiční pravidelné migrace, smluvních pracovních pohybů, pohybů vysoce

vzdělaných pracovníků, v ilegálních pohybech nebo jako žadatelé o azyl/uprchlíci.“
[tamtéž]

Celkově lze říci, že velké migrační proudy jsou nejvíce ovlivněny faktory ekonomické povahy. Z historického hlediska lidé nejdříve opouštěli svá rodná místa z důvodu nedostatku obživy, následně pak z válečných a náboženských důvodů, které vystřídal příčiny ekonomické a politické povahy.

1.2 Teorie migrace

Migrací jako procesem se zabývají různé vědy, neexistuje jedna jediná věda, která by se zabývala pouze touto danou problematikou. Migraci lze zkoumat z různých úhlů pohledu, patří do oblastí zkoumání především pro geografy, ekonomy, historiky, demografy a sociology. Geografie se jednoduše řešeno zaměřuje na migraci v kontextu pohybu obyvatelstva v různých oblastech světa, ekonomové propojují migraci do souvislostí s mezinárodním pracovním trhem, historie zkoumá historické příčiny migračních vln, demografie a sociologie se zaměřují na sociální kontexty migrace. Jelikož je migrace předmětem zkoumání mnoha věd, nenajdeme ani jednotnou teorii, pomocí níž by se dala migrace jako jev vysvětlit. Existuje několik teorií, které jsou na jednu stranu vzájemně provázány, na druhou však každá vyzdvihuje něco jiného a podléhá jiným historickým skutečnostem, pohlíží na migraci z jiného úhlu pohledu, z pohledu jedince, společnosti, celosvětové úrovně.

První teorie spojené s tématem migrace vznikaly vždy jako reakce na skutečnosti odehrávající v patřičné době. Široká oblast migrace, s ní spojené urbanizace a jejich důsledků pro společnosti i samotného jedince se rozvíjela ve výzkumných tématech sociologů z Chicagské školy, především Williama I. Thomase, Floriana Znanieckeho a Roberta E. Parka. První dva jmenovaní sociologové se proslavili především metodologickým výzkumem přistěhovalců z Polska do Spojených států v první polovině

20. století. Rozsáhlé dílo *Polský sedlák v Evropě a Americe* nabylo své hodnoty především objemným studiem osobní korespondence rodinných příslušníků v Polsku s přistěhovalci v USA. Poukazují na hodnotu dopisů, pomocí níž zůstává osobní vztah i navzdory vzdálenosti mnoha tisíců kilometrů. „Funkcí dopisu je manifestovat trvalost rodinné solidarity navzdory odloučení. Takové vyjádření se stává nezbytným jen v případě, když členové rodiny začnou opouštět svou rodnou lokalitu; pokud rodina zůstala v té samé komunitě, solidarita se bezvýhradně a trvale předpokládala.“ [Thomas, Znaniecki 1996]¹ Předmětem samotného zkoumání není konkrétní proces migrace jako v té době rostoucí skutečnosti, svým rozbořením jednotlivých dopisů se snaží vysvětlit a pochopit, jaké důsledky stěhování přináší na jedince a komunity přistěhovalců v nové zemi, přičemž dochází taktéž ke střetu kultur. Hlavním bodem je to, že dopisy mají ilustrovat důležitost komunity v procesu změny. Noviny se v té době zabývaly běžnými věcmi, jako bylo farmaření, zahradničení a domácími pracemi, také představují prostředek národního vzbuzení a čištění polského prostředí. Dopisy zdůrazňují důležitost učení jak číst, důležitost vzdělání, důležitost boje proti pití a kouření, a důležitost feministických organizací v podporování sociální změny. [Thomas, Znaniecki 1996] Další představitel slavné Chicagské sociologické školy, zmiňovaný Robert Ezra Park byl znám jako sociolog věnující se vlivu a důsledkům urbanizace, stěhování se z venkova do měst. Poukázal nejen na masové stěhování do velkoměst, ale i na skutečnosti, které s tím přichází. Jako představitel sociologie města vyzdvihoval ve svých pracích míchání kultur v rámci měst, vznik delikventního patologického jednání a dezorganizaci společnosti, respektive narušení struktur příchozími jedinci. „Podle Parka se „jednou založené město stává velkým třídícím mechanismem, který ...neomylně z celé populace vybírá jednotlivce nejlépe uzpůsobené k životu v určité oblasti nebo v určitém prostředí“ [Park, 1952, str. 79]. Podle Parka je možné připodobnit město k ekosystému, kde také můžeme sledovat rozpad vnitřní struktury. Mohli bychom to ilustrovat na příchodu nových jedinců, kteří svým lepším postavením a jinými zvyky narušují rovnováhu dané společnosti. Dochází k rozpadu zažité

1 Převzato z: Jandourek, Jan (2010). Čítanka sociologických klasiků, str. 162

struktury společnosti díky příchodu nových jedinců, kteří nastoupí na místo v centru města, kde dosud žili původní obyvatelé. Ti se následně přesouvají na periferie a okraje. Tento proces je nekonečný, neustále se opakující, čímž dochází k dezorganizaci celé společnosti. [Giddens 1997; 449] Za autora současných teorií migrace je možné uvést Roberta Zolberga. Ten se společně s dalšími autory v díle *Global Migrants Global Refugees, problems and solutions* věnuje mezinárodní migraci a migraci jako globálnímu fenoménu, zaměřují se na tehdejší jev migrace do USA. Dle autora není mezinárodní migrace a její současný stav, ať už se jedná o dobrovolné a nucené pohyby migrace, následkem krize a jejich realizace jsou důležité pro blízkou budoucnost. [Zolberg, Benda: 2001: 1]

1.2.1 Vybrané teorie mezinárodní migrace

V dnešní moderní době jsou migrační teorie nejvíce zaměřeny na faktory, které působí jak na člověka, tak i na společnost. Jako jedny z nejvíce uplatňovaných teorií, které se pokouší vysvětlit, proč se jedinec rozhodne odejít ze své původní země, jsou neoklasické teorie a jejich pojetí push a pull faktorů. Další teorie, které bych ráda zmínila jsou teorie zaměřené na ekonomické a společenské faktory (Makro a mikroteorie). Jako třetí skupinu teorií bych ráda uvedla teorie založené na pracovním trhu (Teorie dvojího pracovního trhu).

Neoklasické teorie jsou rovněž známé pod pojmem push-pull teorie, kde hlavní roli hrají dva typy faktorů - push a pull. Tyto faktory můžeme považovat rovněž za příčiny, jelikož jedny působí na jedince k odchodu ze země (push) a druhé působí opačně, lákají jedince ke vstupu do nové země (pull). Na push faktory lze nahlížet negativně, protože jsou vysvětlovány jako příčiny nutící jedince odejít ze země, nejčastěji se jedná o nízkou životní úroveň ve stávající zemi, nízkou pracovní poptávku, nedostatek ekonomických příležitostí nebo o politické důvody. To však nemusí hned znamenat jednoznačný odchod. K tomu, aby se jedinec rozhodl k emigraci, musí zvážit i pull faktory a vzájemný vztah mezi nimi. Za pull faktory, opačně vyjádřené pozitivní, jež lákají k přesunu, jsou zejména považovány

protiklady push faktorů – vyšší životní úroveň, dostatek ekonomických a pracovních příležitostí, existence větší politické svobody. Jedinec dle této teorie zvažuje zisk mezi náklady na odchod a přínosy z nové země, následně se rozhoduje k emigraci do země, kde dosáhne co největšího zisku. [Demografie 2005a]

Makroteorie a mikroteorie – makro teorie pohlíží na migraci jako na proces vycházející z makroekonomických ukazatelů, mezi něž se řadí ekonomické rozdíly v příjmech mezi jednotlivými státy, rozdíly v oblasti nabídky a poptávky po zaměstnání, možnosti osobního rozvoje v zaměstnáních. Tato teorie je založena na konstelaci nabídek práce a výši kapitálu. Jsou vedle sebe země, kde je vysoká nabídka práce, ale malý kapitál a jsou země, kde je vyšší nabídka práce a vyšší kapitál. Lidé, pokud se rozhodnou pro odchod ze své původní země, odchází ze zemí s nižšími příjmy do zemí s vyššími příjmy. Pokles nabídky a růst mezd v chudších zemích a zároveň pokles mezd a růst poptávky po práci v bohatších zemích způsobí rovnost mezi jednotlivými zeměmi. „Makro teorie interpretuje migraci jako důsledek nerovnováhy v příjmech i na pracovním trhu v jednotlivých státech. Bude-li tato nerovnováha smazána, dojde podle autorů k eliminaci migrace.“ [Henig 2010b]

Mikro teorie nebere v potaz mezinárodní srovnání zemí, ale za hlavního aktéra v procesu migrace považuje samotného jedince. Jedinec podle této teorie zvažuje výdaje na cestu, časové náklady, náklady na hledání zaměstnání, učení se jazyku atd. se ziskem ze stěhování, s nabídkou práce v zemi, uplatněním individuálních schopností, platovým ohodnocením. Usiluje tak o co největší zisk. „Mikro teorie pak chápe migraci jako sérii individuálních aktů jedinců, kteří váží mezi náklady/výnosy migrace. Jejich rozhodování je ovlivněno asymetrií pracovních trhů v jednotlivých zemích.“ [tamtéž]

Teorie dvojího pracovního trhu by mohly být považovány jako jedny z neaktuálnějších, a to zejména proto, že ekonomická migrace je nejrozšířenějším typem migrace vůbec. Jak už ze samotného názvu, zabývají se tyto teorie uplatněním a důvody týkající se mezinárodních pracovních trhů. Každý jedinec během svého života vstupuje na pracovní trh a snaží se zde nabídnout své zkušenosti, dovednosti a schopnosti. Naproti tomu firmy

vstupují na pracovní trhy s nabídkou volných pracovních pozic a hledají vhodné uchazeče na dané uplatnění. U teorií dvojího pracovního trhu bychom také mohli říci, že jsou založeny na rozdělování jednotlivých trhů. „Vychází z rozdělení pracovního trhu vyspělé země na primární a sekundární pracovní sektor. Primární je tvořen vysoce kvalifikovanými odborníky. Zaměstnání vyžadující vzdělání, dovednosti a specializované školení jsou poměrně stabilní. Sekundární pracovní sektor je naproti tomu tvořen nekvalifikovanými pracovníky. Je typický malou atraktivitou kvůli nízkým mzdám, často i špatným pracovním podmínkám, nestabilitě zaměstnání a v podstatě nulovým možnostem kariérního růstu. Mezinárodní migrace je důsledkem neustálé poptávky po pracovních silách ve vyspělých průmyslových zemích. Příčinami tedy nejsou push faktory v zemích původu, ale pull faktory v cílových zemích, především neustálá a pro ekonomickou strukturu vyspělých zemí i nezbytná potřeba pracovních sil z jiných zemí.“ [Vojtková 2005c] Zjednodušeně lze tuto teorii vysvětlit tak, že vyspělé země neustále potřebují nové pracovníky a tak je získávají z méně vyspělých zemí, což je levnější řešení. Nový pracovník se nezačleňuje do společnosti, důležité je pro něj pouze platové ohodnocení, které je větší než kdyby zůstal na pracovním trhu ve své rodné zemi.

Za další známé teorie by mohly být zmíněny teorie založené na historicko-strukturalistickém přístupu, který vychází z Marxovy teorie vykořisťování a zdůrazňuje nerovnost mezi ekonomickou a mocenskou sférou země. Oproti tomu Teorie světových systémů zcela opomíjí roli jedince, zaměřuje svou pozornost na působení ekonomického, politického a sociálního systému jednotlivých zemí. V tomto případě více rozvinuté země zasahují do méně vyspělých zemí a tím, že si z nich nabírají pracovníky, je oslabují. Teorie sítí se zaměřují na migraci opět z jiného pohledu, a to z pohledu jedince, který když přijde do nové země, tak si vytváří kontakty, vazby a sítě s novými lidmi, ale zároveň si uchovává své vazby k původní zemi. Pokud není jedinec v imigraci podporován svým blízkým okolím, mnohdy se ani k imigraci neodváží. Proto je pro teorii sítí objektem zájmu především blízké okolí imigranta, utužování starých vazeb a navozování zcela

nových. Dalšími teoriemi jsou teorie institucionální, teorie kumulativní příčiny a teorie migračních systémů.

1.3 Druhy migrace

Migrace, jak už bylo řečeno, je označována jako proces stěhování občanů z jednoho státu do jiného, ať už s jakýmkoli úmyslem, příčinou. Rovněž není považována vždy za proces negativní, ale má i pozitivní stránky. Pokud se hovoří o příčinách migrace, musí se hovořit také o následném dělení na typy migrace. Nejzákladnější rozdělení je však již mnohem výše než je rozdělení dle příčin stěhování jedinců ze svých zemí do jiných. Primárně je migrace rozlišována na oblast imigrace a emigrace. Následně lze imigraci a emigraci rozdělit do již zmíněných typů. Problematika emigrace, popřípadě imigrace je však mnohdy spojována do jediného celistvého pojmu migrace. Emigrace či imigrace jsou pojmy, mezi nimiž je nejzřejmější rozdíl v pohybu občanů. O imigrantech a emigrantech se mluví podle pohledu země, pokud se jedinec stěhuje ze země, je emigrant. Pokud však na něj budeme pohlížet z úhlu pohledu země, do níž přichází, hovoří se o něm jako o imigrantovi.

Emigrace jako proces odchodu jedince ze země je pojmem často zmiňovaným dohromady s pojmy exil či vyhnanství. Ve všech případech se jedná o téměř totožnou problematiku. Emigrace je především dobrovolným jevem, ale exulantství, vyhnanství je procesem donucení k odchodu s vizí návratu. Z pohledu času je u emigrace důležitým faktorem dlouhodobost či dokonce trvalost odchodu, kdežto u vyhnanství je typické, že exulant neodchází ze země dobrovolně a chce se po skončení příčiny vyhnání vrátit zpět. Za push faktory podmiňující k rozhodnutí odejít ze země jsou nejčastěji označovány ekonomická situace země, nedostatečná pracovní poptávka, válečné a politické konflikty a revoluce, náboženská omezení a další běžné faktory. Jako další důležitý pojem spojený s emigrací je reemigrace. Reemigrace je termínem označujícím

návrat emigranta do země, z níž kdysi odešel.

Imigrace: „Imigrace (opak emigrace) je pojem, který obecně zahrnuje usazování obyvatel přicházejících ze zahraničí. Imigrace bývá v českém jazyce proto někdy označována jako přistěhovalectví. Imigranti jsou obyvatelé sousedních a jiných států, kteří hledají u nás uplatnění a emigrují z ekonomických, politických, náboženských nebo jiných důvodů.“ [Imigrace.cz 2012] Stejně jako u emigrace se jedná o velmi složitou problematiku, již je nutné z pohledu koncové země věnovat značnou pozornost, kdy je nezbytná legislativní úprava především u postavení imigrantů a jejich následné pozitivní integrace do většinové společnosti. Další velký zásah ze strany státu je bezesporu nutností v případech nelegální imigrace, přinášející s sebou nejen nárůst kriminality, ale i další sociální otázky. V rámci společnosti je typické, že mnohem více budou zdůrazňovány a vyzdvihovány negativní dopady imigrace na zemi než její pozitiva. Pro imigrační zemi vznikají zejména problémy s ubytováním, s integrací, zaměstnaností a případnou kriminalitou imigrantů. Naopak ale také značí atraktivitu země a obohacuje zemi. [tamtéž]

1.4 Typy migrace

Migrace má vždy nějaký původ, vždy najdeme nějakou příčinu, proč v určité chvíli stoupá. Jedná se o proces, který je podmíněn i řadou faktorů. Především se jedná o faktory sociální, politické nebo ekonomické povahy. Významným vlivem přispívá i celkově jiné, mnohdy lepší, kulturní prostředí země, kam má emigrant namířeno. Přesuny obyvatel mají tudíž velký vliv na ekonomický a sociální rozvoj celého světa. Podle příčin a podmínek rozhodnutí změny svého dosavadního místa bydliště se rozlišují typy migrace. „Rozhodování migrantů a v konečné fázi jejich chování je velmi složitý proces, který podléhá množství různorodých, nezávislých, ale většinou vzájemně podmíněných faktorů. Ty se často váží ke třem prostředím: místu migrace, cílovému místu imigrace i tranzitním zemím, skrze něž migrant pouze prochází. Do hry např. kromě strukturálních

parametrů, vázaných na samotné migranty (např. pohlaví, věk, vzdělání, zdraví apod.), vchází geografická poloha, socioekonomická situace v krátkodobém i dlouhodobém pohledu, migrační politiky, migrační historie daných zemí (včetně usedlých diaspor), míra tolerance, respektive stupeň xenofobie majoritních populací vůči cizincům, ale např. i náhoda a souběh dějinných okolností.“ [Drbohlav 2003a]

Migrace je dle portálu demografie rozdělována do několika typů na základě patřičných kritérií. Za nejprimárnější je považováno dělení dle lokalit, konkrétně rozdělení na migraci mezinárodní a vnitřní. [Demografie 2005a] O vnitřní se hovoří v souvislosti pohybu uvnitř státu, kraje či společenství a lze na ni nahlížet nadále z pohledu stěhování z místa na místo nebo z hlediska regionu. Vliv mají rovněž i neustále se vytvářející a rozšiřující nadnárodní uskupení, jako jsou například Evropská Unie a Unie afrických států, kdy se při stěhování v rámci hranic těchto společenství používá pojmu interní migrace. Rovněž lze použít dělení podle stěhování z jednoho kontinentu na jiný na typ kontinentální a mezikontinentální. [Henig 2010b] Nadále dle příčin můžeme rozlišovat migraci dobrovolnou (za prací či rodinou) a nedobrovolnou (ztížení životních podmínek, přísný politický režim), neboli nucenou. Významným kritériem je taktéž i otázka času. Typ permanentní trvalé a dočasné migrace se používá při porovnávání délky pobytu v nové zemi. Neméně významným pojmem v konceptu migrace je i neustále se rozvíjející transnacionální migrace a pracovní migrace.

„Podle studie se ve střední a východní Evropě jedná především o migraci ekonomickou nebo za účelem sjednocování rodin. Typická je pro tento region migrace za prací, a to i za cenu „lidské devalvace“- tj. podhodnocování své kvalifikace. K dalším společným znakům migrace ve střední a východní Evropě patří i snaha migrantů koncentrovat se do měst a do pohraničí. Malá a neobjektivní informovanost obyvatelstva o problémech migrace (jak pozitivních, tak negativních), dává vzniku xenofobie. Adaptace imigrantů není v tomto regionu příliš podporována skrze institucionální systém a rovněž politická práva imigrantů jsou velmi limitována.“ [Drbohlav 2003a]

Níže uvádím primární typy migrace a více rozpracovávám pojetí transnacionální a ekonomické migrace. Tyto dva typy jsem si zvolila zejména proto, že se jedná o typy, které jsou dle mého názoru v současné době největším fenoménem. Transnacionální migrace je založena na odchodu do jiné země s tím, že jsou neustále rozvíjeny vztahy s původní zemí. Ekonomická je založena na odchodu do jiné země nebo regionu za lepší pracovní nabídkou či získáváním nových pracovních příležitostí a zkušeností. V podstatě by mohla být ekonomická migrace migrací transnacionální. Mnoho lidí odchází do zahraničí na určitou dobu jen proto, aby získal lepší finanční prostředky pro zabezpečení své rodiny, která zůstává v původní zemi. V průběhu života vydělává na svou rodinu a po získání dostatečných finančních prostředků se vrací zpět ke své rodině. Ostatní typy migrace jsou vytvořeny a pojmenovávány především dle důvodu odchodu, místa odchodu nebo míry svobody rozhodnutí. V mnoha případech se však typy prolínají a ekonomická migrace bývá jak mezinárodní, tak i vnitřní nebo interní, transnacionální můžeme brát zcela stejně.

1.4.1 Mezinárodní migrace, vnitřní migrace, interní migrace

Již samotný název „**mezinárodní migrace**“ naznačuje, o jaký typ migrace se jedná. Každý bezesporu vyvodí, že se jedná o proces stěhování z jednoho státu do jiného. Migrant v tomto případě opouští svou dosavadní, mnohdy rodnou zemi, a odchází za novým trvalým pobytem do jiné země, víceméně lepší, pro něj atraktivnější. „Mezinárodní migrace je definována jako změna obvyklého pobytu za hranice státu, OSN stanovuje limitní hranici jednoho roku pobytu za hranicemi daného státu.“ [Demografie 2005a] Pokud bychom se zaměřili na důvody stěhování z jedné země do jiné zcela neznámé, našli bychom stejné faktory jako u jakékoliv jiné migrace. Za nejhlavnější se obecně považují příčiny sociálního, ekonomického, politického či psychologického charakteru, které přinášejí totožné dopady rovněž i na novou zemi. „Lidé opouštějí své původní prostředí (vesnici, město, zemi) z různých důvodů. Patří mezi ně ty ekonomické až po ty, které brání holý život člověka. V každém případě lidé mění své prostředí

až tehdy, pokud jejich původní nenaplnuje jejich životní potřeby. Migrace je naplněním potřeb, mezi které patří potřeba zajištění potravy a života, jistoty, ale také seberealizace.“ [Kocourek 2010c: 10] Velkým vlivem rovněž působí kvalita života v nové zemi, politická orientace a otevřenost celého státu vůči novým kulturám, kde je otevřená migrační politika. Mnohdy odchází jedinci do nové země jen z důvodu zvýšení sociálního statusu, získání nových kontaktů a nových zkušeností, nabytí ekonomického i sociálního kapitálu. Sociální kapitál je nejvíce ovlivněn především jak negativními, tak i pozitivními zážitky, jimiž jedinec prochází, zkušenostmi a osobami, s nimiž se migrant v průběhu pobytu v nové zemi setkává. Mnozí tito migranti po určité době změní své rozhodnutí a odchází zpět do původní země, nebo se naopak začlení do nové společnosti a zůstávají v nové zemi natrvalo. „Obecně jsou migrační trendy ve světě charakterizovány dvěma základními směry migračních pohybů: **Jih-Sever** a **Východ-Západ**.“ [Demografie 2005a]

Podobným typem jako je mezinárodní migrace je stěhování neboli migrace v rámci jednoho státu mezi územními jednotkami. Protipól mezinárodní migrace a vnitřní migrace spočívá v tom, že jedinci překračují nikoli hranice státu, ale pouze hranice samosprávních celků v rámci státu. Jedinci se stěhují mezi kraji, okresy nebo obcemi. Proces **vnitřní migrace** je založen na stejném principu jako samotná mezinárodní migrace, příčiny jsou rovněž v mnoha případech totožné. Přesto lze najít rozdíl ve sledovatelnosti pohybu jedinců v rámci země, které je snazší než u mezinárodní migrace. Tento pohyb je pro jedince obecně jednodušší, pro stát lépe sledovatelný a celkově čitelnější. Uvnitř státu mění lidé své působiště snadněji, v jejich rozhodnutí nestojí mnohé překážky, jaké řeší jedinci při rozhodnutí opuštění rodné země. Odpadá problém žádání o trvalý pobyt či povolení k dlouhodobému pobytu v nové zemi, důležitou roli nehraje ani opuštění blízkých, integrace do zcela neznámé nové kultury a mnoho dalších migračních dopadů. V rámci státu mění jedinci místo bydliště z různých důvodů, nejvíce lze vyzdvihnout především důvody ekonomického charakteru, popřípadě ekologické podněty, na něž se v posledních letech klade stále větší důraz. V současném

ekonomického poklesu více nabývají vlivu ekonomické příčiny, kdy se lidé stěhují do oblastí s větší pracovní poptávkou, kde mají větší šanci nalézt nové zaměstnání. Z pohledu historického vývoje migračních proudů byla v období rozvoje industrialismu podporována urbanizace, nyní je naopak upřednostňován proces opačný. Žítí na venkově, menších městech či v blízkých oblastech velkých měst přináší lepší kvalitu života, s čímž souvisí i ekologické podmínky. Nemalým vlivem přispívají neustále se zvyšující náklady na život ve městech. „Z města se musí odstěhovat ti, jejichž ekonomická situace a příjmy nepostačují k pokrytí životních nákladů ve městě. Město je příliš drahé na to, aby zde mohli uspokojit svoje životní požadavky a potřeby, například získat kvalitní a cenově dostupné bydlení.“ [Šimon 2011: 2] Současný fenomén stěhování nezávislých mladých lidí do měst doprovází odchod středních generací mimo města. Lidé se stále častěji rozhodnou žít na venkově, poblíž velkého města, kam dojíždí za pracovními příležitostmi. Z toho lze vyvodit fakt, že starší lidé žijí více na vesnicích, venkovech, mladí lidé více ve městech, ale ti se poté stěhují rovněž na venkov. Tento typ migrace posilují také neustále se rozrůstající satelitní městečka.

Interní migrace by mohla být charakterizována jako spojení typů mezinárodní a vnitřní migrace. Interní migrací bývá označován proces stěhování mezi státy, které patří do jednoho nadnárodního uskupení. Lidé se na jednu stranu stěhují ze země do země, ale na druhou stranu i rovněž v rámci uskupení společenství států. Již od dob prvního vzniku státních společenství a organizací je proces migrace těmito celky ovlivňován. S rostoucím počtem států spadajících do těchto organizací nabývá migrace rovněž nových podob. V dnešní postmoderní době jsou státy ve své politice ovlivňovány již samotným náhledem celého společenství na problematiku migrace, podporou migrační politiky i ulehčením procesu stěhování. Pokud stát patří do určitého společenství a daná migrační politika to umožňuje, tak je ulehčen obyvateli členských států pohyb po daném společenství. Nejzřejmějším příkladem evropských zemí je vznik Evropské Unie se současným počtem 27 členských států. V rámci celé unie je ulehčen

pohyb mezi státy a s tím i celkové možnosti cestování a stěhování. „Paralelně s tímto vývojem začala být od osmdesátých let oblast migrace a azylu předmětem integračních snah Evropské unie. Mezi oblastmi, kde je už spolupráce na úrovni EU rozvinutá, patří společná kontrola hranic, sjednocování azylového systému nebo povolení k trvalému pobytu. V posledních letech se navíc usiluje o spolupráci v oblasti řízení pracovní migrace, řešení problému přítomnosti neregulérních migrantů nebo o kooperaci se třetími zeměmi za účelem lepšího propojení migrace a rozvoje.“ [Migraceonline.cz 2003c] Velkým zlomem pro volnější pohyb přinesl také Schengenský prostor, do kterého patří velké množství evropských států. Premisa Schengenského prostoru je založena na možnosti pohybu i mimo oblasti, kde je prováděna hraniční kontrola.

„V pozadí uzavření dohody stojí snaha dosáhnout tří cílů:

- Zjednodušení mezistátního pohybu občanů zrušením kontrol na vnitřních hranicích mezi členskými státy.
- Zajištění minimalizace rizik spojených se zrušením kontrol na vnitřních hranicích.
- Vyhnout se strukturálnímu konfliktu v rámci ES.“ [Demografie 2005b]

Cílem Schengenské dohody je tudíž zjednodušit pohyblivost mezi státy a omezit problémy vznikající hraničními kontrolami. Usnadnění pohybu způsobuje větší nárůst migrace, o níž se může i v této souvislosti hovořit jako o fenoménu. Přesto státy nemohou zmírňovat svou migrační politiku, naopak je nutné se zaměřit na nové vznikající faktory, jelikož vzrůstá i opačný problém nelegální migrace.

1.4.2 Dobrovolná versus nedobrovolná, nucená migrace

U **dobrovolné migrace** se jedná o svobodně rozmyšlený pohyb, kdy jedinec nebyl ve svém rozhodnutí jakkoli ovlivňován. Podnětem může být pro migranty cokoli, především je za dobrovolnou migraci označována migrace pracovní nebo transnacionální. Jedinci svobodně odchází za možnostmi, které ve své zemi nepocítují.

Odchází za možností lepšího studia, poznání nových zvyklostí, kultur, navázání nových sociálních kontaktů a z mnoha dalších příčin. Podstatou dobrovolné migrace je svobodná vědomá volba změnit své místo bydliště.

V opačném příkladě **nedobrovolné migrace** je jedinec podněcován k odchodu, aniž by sám chtěl svou zemi opustit. Podněty mohou být jak ekonomické, ekologické, náboženské, tak i v dnešní době velmi zřejmé v zemích s násilnými nepokoji podněty politického charakteru. Migranti v těchto případech odchází mnohdy s cílem zachránit si svůj život, s čímž souvisí problematika uprchlictví. U případů, kdy je migrační politika přísně omezena, dochází mnohdy k nelegálním útěkům, nelegálnímu pohybu a obchodu se samotnými migranty.

Podle antropologa Heniga lze nadále nedobrovolnou migraci rozdělit dle velikosti míry podnětu k nucenému stěhování na **vnucenou** a **vynucenou**. „*Vnucená* migrace je vyjádřením nerovných mocenských vztahů mezi lidmi, kdy má někdo moc a sílu vnutit druhé straně migrovat. O vnucené migraci hovoříme například v průběhu válek, kdy dochází k masovému vyhánění obyvatel. Jiným příkladem může být vnucená migrace v důsledku sociálního inženýrství (např. masové vnucené přesuny obyvatelstva v Čínské lidově demokratické republice při stavbě přehrady Tři soutěsky znamenaly vystěhování více než 1 milionu obyvatel).“ [Henig 2010b] O problematice *vynucené* migrace se lze zmínit v souvislosti s nepříznivými životními podmínkami, jako je nedostatek potravy v určité oblasti, riziko zemětřesení a ekologických katastrof. [tamtéž]

1.4.3 Krátkodobá versus dlouhodobá migrace

Z pohledu délky pobytu a času stráveného mimo své rodiště se rozděluje proces migrace na **krátkodobou** a **dlouhodobou**, popřípadě **trvalou** a **dočasnou**. Jednoduše lze vysvětlit, že trvalý imigrant je jedinec, který odchází ze své země navždy, neuvažuje o návratu a v novém místě bydliště setrvává do konce života. Protipól dočasná migrace je z pohledu času pouze krátkodobou variantou stěhování. Tento typ může být spojen i s dalším typem, a to s pracovní migrací, v níž jedinci mnohdy

odchází za prací jen na určitou krátkou dobu. Patří sem taktéž sezónní práce, studium v zahraničí a za krátkodobou migraci by mohlo být považováno i exulantství, kdy jedinec odchází ze své země z nesvobodného rozhodnutí s cílem jednou se do své země vrátit zpět.

1.4.4 Transnacionální migrace

Mluví-li se o migraci jako o moderním sociálním fenoménu, nesmí být zapomenut rovněž její typ transnacionální migrace. Tento typ je především zřejmý pro moderní a postmoderní společnost, a to tím, že jsou v něm podporovány nové i staré interakce a vazby s původním zázemím. Jednoduše ji můžeme taktéž vysvětlit jako přestěhování do jiného místa, regionu nebo státu, doprovázené neustálým kontaktem a udržováním sociálních vztahů v původním místě bydliště. Migranti si zachovávají své vazby, kontakty a identity, ale zároveň si i osvojují návyky z nové kultury. Jedná se o úspěšné začlenění do nové společnosti, zatímco jsou i upevňovány staré vazby k zemi, ze které jedinci odešli. Transmigranti mají jeden domov a jedno zázemí ve staré zemi a jedno nové zázemí v nové zemi. Pojem transnacionální migrace vychází z pojmu transnacionální a z pojmu migrace, základem je spojení do transmigrace. Lidé nepřestávají mít zájem o dřívější místo, zajímají se jak o nové místo působit, tak i o rodné místo. Transnacionální lze vysvětlit jako charakteristiku jevu, který zasahuje zároveň do více států zároveň. Transmigrace spojuje více států dohromady, aniž by došlo k převaze jedné kultury nad druhou. Lidé žijí ve dvojitě světě. „Jako transmigranti jsou tím pádem označováni přistěhovalci, kteří vytvářejí a udržují rodinné, hospodářské, náboženské, politické a jiné formy sociálních vztahů napříč hranicemi národních států. Životní svět transmigrantů – svět, ve kterém jednají, přijímají rozhodnutí a v němž jsou formovány jejich identity – se takto zakládá na sítích sociálních vztahů, které propojují místa nacházející se ve dvou nebo více národních-státech a vytvářejí tak transnacionální sociální pole.“ [Szaló 2007; 118]

Jak už bylo dříve řečeno, transmigrace je považována za projev modernity. Její postavení jako fenoménu je podmiňováno neustále se rozšiřující globalizací. Tím, že se rozšiřují globální média, rozšiřují se možnosti dopravy, podporují se mezinárodní vztahy, pocit provázanosti a pospolitosti, nabývá transmigrace podobu fenoménu a narůstá počet transmigrantů. „Přeshraniční vazby se odehrávají v rovině ekonomické, sociální, kulturní nebo politické. Dvojjazyčnost umožňuje transnacionálnímu migrantovi snadnější pohyb mezi dvěma kulturními prostředími. Klasickým ekonomickým rysem transnacionálního chování je pravidelné zasílání peněz (remitancí), dalším je podnikání v obou zemích. Sociální vazby udržují transnacionální migranti dopravní cirkulací, telefonickými hovory či spojením přes internet. Krajanské organizace a nevládní společnosti umožňují udržovat vazby kulturní, mohou ale napomáhat i v přeshraničním podnikání či politické aktivitě. Každodenní informace ze země původu získávají migranti také díky celé řadě transnacionálních médií (televize, tiskoviny). Emigrační státy si začaly postupně uvědomovat ekonomickou důležitost remitancí, a proto se snaží udržet přízeň svých původních občanů. Nabízí jim dvojí občanství či je podporují v tom, aby do své původní země finančně investovali. Do transnacionalizace jsou tak zapojeni občané, nevládní organizace, nadnárodní firmy i politické instituce.“ [Pospíšilová 2009] Vznik pojmu transnacionalizace je možné spojovat s rozvojem industrialismu a kapitalismu. V kapitalismu jde o podstatu rozvoje obchodu, vzniku celosvětového obchodu, vlivu kapitálu a práce. Dochází k přeshraničnímu proudu práce, zaměstnanců, lidí, informací, zboží. Kapitalismus je považován za původce sociálních a ekonomických změn v rozvinutých zemích, které se dotýkají především nižších tříd, či vrstev. [Szaló 2007; 33]

Velkým vlivem na rozšiřování transmigrace působí otevřenost zemí a celková podpora národnostních menšin uvnitř států. Na druhou stranu však transnacionální migraci nepodporují nacionalistická hnutí s vizí státu tvořeného pouze jedním národem. Transmigraci nelze taktéž spojovat s asimilačními teoriemi. Transmigrace je podporována zejména multikulturními nebo interkulturními společnostmi.

„Transmigranti jsou souběžně zapleteni do různých podob procesů nacionalizace a transnacionalizace, protože jsou začleněni jak do každodennosti životního světa Západního centra, tak do životního světa postkoloniální periferie. Jsou paralelně začleněni jak do transnacionálních procesů kapitalismu a transnacionálních sociálních sítí, tak do procesů nacionalizace jejich původního i nového domova.“ [Szaló 2007; 59]
„Deteritorializované sociální prostory jsou polem sociálních změn a kulturních konfliktů.“ [tamtéž; 63]

Nacionalistické teorie zdůrazňují pevně ohraničené hranice státu, proti čemuž stojí otevřenost státu. Pokud je však stát až příliš otevřený a nemá dostatečné omezení v migrační politice, dochází k oslabení jeho funkcí. Ztrácí svou pozici a nenabývá podstaty národního státu.

1.4.5 Ekonomická pracovní migrace

S nástupem moderních společností rostly nejen celkové možnosti obyvatel, z pohledu migrace rostly především ekonomické faktory. Postupem času nabývaly takových rozměrů, že v dnešní době je považována ekonomická pracovní migrace za nejvíce rozšířený typ migrace. Často je pojem pracovní migrace zaměňován s celistvým pojmem migrace. Pracovní důvody migrace jsou mnohdy nejpodstatnější jak pro mezinárodní, interní či transnacionální migraci. Můžeme na ní nahlížet rovněž jak z dlouhodobého, tak i z krátkodobého hlediska. Přestože je však pracovní migrace hojně rozšířena, ne vždy je kladně přivítána. Na jednu stranu je příchod pracovních migrantů ze zahraničí pro zemi přijatelný jako příchod levnější pracovní síly a nárůstu ekonomické prosperity, na druhou stranu ale může být rovněž negativní z pohledu nezaměstnanosti většinové populace dané země. „Masivní příliv imigrantů může mít vliv především na trh práce, respektive výši nezaměstnanosti a velikostí reálných mezd. V případě analýzy dopadu imigrace na trh práce je třeba brát v úvahu rozdělení imigrantů na kvalifikovanou a nekvalifikovanou pracovní sílu. Takové rozdělení je možné podle úrovně odbornosti

imigrantů, kdy ukazatelem odbornosti imigrantů může být dokončené vzdělání. Zatímco příliv nekvalifikovaných pracovních sil v podobě imigrantů se může jevit pro stát jako výhodné (bude zaplněn pracovní trh v oborech, které nechce starousedlík provádět), tak příchod kvalifikovaných imigrantů je obvykle chápán jako újma pro cílový stát a jeho obyvatele.“ [Imigrace.cz]

„Pracovního migranta lze úzce definovat jako osobu, která vstupuje do země jako cizí pracovní síla na pozvání vlády nebo budoucího zaměstnavatele, dále to může být osoba, která vstoupila do země samostatně za účelem nalezení práce v zahraničí. Pracovní migraci lze dělit na různé typy dle trvání - dlouhodobější úvazky, sezónní práce, příhraniční pracovní aktivity atd. Lze sem zařadit i fenomén "brain drain" (odliv mozků), který je pro střední a východní Evropu typický.“ [Demografie 2005a] Na imigranty přicházející za účelem zaměstnání je možné tedy pohlížet jak negativně, tak i pozitivně. Pozitivně přispívají především zaměstnavatelům, jejichž náklady na mzdy u těchto pracovníků jsou bezesporu nižší než u domácích pracovníků, kdy imigranti vykonávají především těžkou manuální práci. Nelze však opomenout rovněž fakt, že nízké mzdy z těchto zaměstnání často překračují mzdy, které by zahraniční pracovníci dostali ve svých zemích na mnohem vyšších pozicích. Negativní stránka mezinárodní pracovní migrace vyplývá ze samotného negativního pohledu a zakořeněných předsudků. Největší rozdíl je možné pozorovat u rozlišování pracovníků přicházejících ze zemí Evropské Unie a pracovníků z tzv. třetích zemí, pro něž platí při zaměstnávání rozdílná pravidla. Pod vlivem interní migrace jsou upřednostňováni jak společností, tak i státem jedinci ze zemí EU. Jedinci ze zemí třetího světa jsou následně znevýhodňováni už tím, z jaké země přicházejí a jaký daná země má charakter. Velkým vlivem k negativnímu náhledu zejména na jedince ze třetích zemí přispívá i předsudek kriminálního jednání těchto lidí.

U mezinárodní pracovní migrace je nejpodstatnější vnímání zahraničních pracovníků, od kterého se následně odvíjí celkový postoj k pracovní migraci.

1.5. Kulturní rozpory a dopady migrace

Migrace jako přirozený jev přispívá velkou měrou ke změně společnosti, má velký vliv jak na zemi, do které jedinec přichází, tak i na samotného jedince. Migrační pohyb značně ovlivňuje nejen strukturu migračních zemí, ale i to, jak se imigrant do země začlení. Ve světě se setkáváme jak se státy, které uplatňují svobodu pohybu a neomezenou mobilitu, také však stále existují země, kde jsou velmi přísně uplatňována pravidla proti odchodu svých obyvatel. Omezená svoboda pohybu má pak nejen za následek nerovné postavení jedinců a růst nerovností, ale i rozšiřování negativního jevu nelegální migrace. Souhrnně migrace nejvíce působí na oblast ekonomiky, demografického uspořádání, v oblasti sociálních a kulturních vazeb a pro úspěšné začlenění imigrantů musí být vytvořena a uplatňována příslušná integrační pravidla.

U otevřených zemí může být negativně chápán velký příliv levné pracovní síly, jenž je podnikateli uvítán. Naopak levná pracovní síla může být vnímána jako účinný rychlý nástroj pro ekonomický přínos země. Za malé náklady na mzdy je vykonáno množství práce. Vliv celosvětové ekonomické krize přináší sice zvýšení nezaměstnanosti, ale i přesto zůstává nadále mnoho zaměstnaných cizinců. Jako další výhoda i nevýhoda je považován odchod vysoce vzdělaných pracovníků a tzv. inteligence do země s více příležitostmi, kdy je výhodou především pro země, kam má jedinec namířeno. Naopak negativně působí tento typ odchodu pro země, ze kterých „elita“ emigruje. Běžně používaný termín tzv. odliv mozků je spojován s dalším pojmem „mrhání mozků“, kdy vzdělaní jedinci odchází za „podřadnější práci“ do jiné země za účelem vyššího výdělku, který mnohonásobně převyšuje mzdu z jeho původního zaměstnání. Pro imigrační zemi znamená příchod vzdělaných pracovníků získání nových zkušeností, možností, poznatků a vědomostí k uplatnění nejen v oblasti ekonomiky, ale i pro uplatnění v jiných oborech. Země příchodem získává nové schopné vysoce kvalifikované a vzdělané

pracovníky. Ne vždy se však vysoce kvalifikovaní jedinci uplatní ve svém oboru, proto jsou nuceni zastávat jiné méně kvalifikované pozice. Opačným příkladem je však i příchod nevzdělaných jedinců, mnohdy sociálně slabých, kteří práci nemohou najít nebo si jí neudrží a stávají se pro společnost problémovou marginální skupinou. Negativem moderních společností je oproti legální migraci nelegální migrace. Ta je přínosem pro zaměstnavatele a pro zprostředkovatele práce, nikoli však pro stát a samotného jedince. Stát nelegální migrací přichází o výnosy z daní a jedinec je mnohdy vykořisťován tvrdou prací za velmi malou mzdu. Nelegální migrace nepůsobí však jen v ekonomické oblasti, s nárůstem politických revolucí ve světě se stává aktuálním tématem. U případů, kdy je migrační politika přísně omezena a lidé se cítí ohroženi, dochází mnohdy k nelegálním útekům, nelegálnímu pohybu a obchodu se samotnými migranty.

Velmi stresující dopad má však i samotné opuštění domova a příchod do nové země. „Migrace a exil jsou jedna z nejdůležitějších témat dnešního světa: lidé pořád musí opouštět své domovy kvůli válkám a etnickým čistkám a musí se více či méně dobrovolně vydávat na cestu. Ve světě, jemuž stále vládou národní státy a globální korporace, vytváří migrace mobilní a hybridní identity. Traumata, nostalgii a vyloučení ze společnosti vyvažují pocity plurality, kosmopolity a oslavy jiných kultur. Příběh migrace se tak bude odvíjet dál, dokud budou lidé na světě žít.“ [King 2007; 13] Tím, že jedinec přichází do nové země, samozřejmě poznává nové prostředí, ale zároveň jsou na něj vyvíjeny společenské tlaky a dopady neznáma. A jelikož nyní žijeme v globalizovaném postmoderním světě, jsme neustále vystavováni různým změnám. Migrace jako projev globalizace předpokládá žití více národnostních menšin v jedné společnosti vedle sebe. Na jednu stranu existují vize homogenosti světa a potlačení sociálních nerovností, na druhou stranu jsou podporovány rovněž i společnosti heterogenní, v nichž mnohdy vznikají kulturní konflikty. Podpora multikulturalismu a interkulturalismu nabývá stále větších rozměrů, přesto v různých společnostech existuje i přesvědčení, že imigranti a národnostní menšiny by měly žít zcela dle návyků společnosti

nové země. Podporuje se celistvá asimilace imigrantů.

Pro jedince příchod do nového prostředí znamená ocitnutí se ve zcela novém mnohdy neznámém prostředí. Ať už s podporou nebo bez podpory vlastní komunity se musí vyrovnat s novým stylem oblékání, s novým typem stravy, s jinými sociálními návyky. Kultura se vzájemně liší také v oblasti morálky, náboženství, tradicích, zvycích. Nemalou komplikací je také neznalost jazyka. Imigranti lehce podlehnou kulturnímu šoku, který těžce bez podpory zvládají. Tento šok přetrvává u každého jinak dlouhou dobu, každý se s ním jinak vyrovnává a u každého jedince nabývá různé intenzity. Nové situace zvládají lépe děti oproti dospělým, kteří byli více navyklí na dřívější životní styl a způsob života. [Kocourek 2010c: 11] S novým místem žití se nastolují také nové sociální kontakty, vztahy, nové sociální vazby. Postupem času se naučí imigranti jednat, tak jak se od nich očekává, naučí se komunikovat, porozumí nové společnosti. „Zmíněné procesy jsou silně ovlivněny tím, jak dlouho člověk na území cizí země žije, v jakém je sociálním prostředí, kolik je mu let, v jaké situaci je jeho rodina, jaké jsou vztahy mezi majoritní společností a komunitou migrantů, jaké jsou jeho osobní vztahy s majoritou, jaká je osobnost člověka samotného. Ať už je však člověk jakýkoli a v jakémkoli cizím prostředí, musí v nově navazovaných vztazích překonávat, kromě osobních bariér, také bariéry interkulturních rozdílů. Člověka již nestačí hodnotit jen podle toho, „jestli je melancholik, cholerik, lenoch, pracant“, ale také podle toho, z jaké kultury pochází, jakou tradici s sebou přináší.“ [tamtéž] Pozitivum míchání kultur je možné vidět i v prolínání kulturních zvyků, obohacování o nové poznatky. Přistěhovalci se naučí novostem, ale zároveň učí novosti i majoritní společnost. Podle možností se z imigrantů stávají rovnocenné a nezávislé osoby.

2 Multikulturalismus a interkulturalismus

S nástupem moderních společností a rozšiřováním globálních vlivů se objevují rovněž i nové pojmy, které se snaží vysvětlit novou podobu společností. Za tyto vcelku nové pojmy by mohly být označeny i pojmy multikulturalismu a interkulturalismu, přestože míchání kultur probíhá již od pradávných dob, podobně jako proces migrace. A tím, že se lidé přemísťují z místa na místo, dochází k pro někoho pozitivnímu, pro někoho naopak negativnímu prolínání a spojení kultur. „Migrace tedy byla a emigranti jsou přínosem, neboť vždycky emigrují ze země do země ti schopnější, aktivnější, „mobilnější“, mladší a více kvalifikovaní lidé. Je-li jich ale příliš mnoho a přestěhují-li se v krátké době, neadaptují se, ale naopak podstatně mění jak svoje chování, tak i prostředí a kulturu země, do které přišli a kde se usadili.“ [Šiklová 1998; 40] Jelikož migrace souvisí především s otevřeností zemí a s její tolerancí vůči imigračním menšinám. A mluví-li se o otevřenosti zemí, nesmí být nezmíněny multikulturní a interkulturní formy společností. Již ze samotného názvu multikulturní je značné, že zde žije více jednotlivých kultur vedle sebe, záleží však na samotném pojetí vzájemného soužití. V multikulturní společnosti můžeme tedy nejvíce zdůraznit vytváření přátelského a tolerantního prostředí. Zde se přece jen setkávají odlišné typy lidí, a proto je nutné vytvářet pozitivní klima, podporu a vzájemný respekt. Multikulturní společnost bychom tedy mohli považovat za prostor, kde se po staletí setkávají odlišné kultury, a ty mají velké důsledky pro životy jednotlivých lidí. [Kocourek 2010c: 6] I přestože je možné sledovat počátky multikulturalismu již před mnoha tisíci lety, stejně jako migrace, pozornost je této problematice věnována až v souvislosti s rasovými, etnickými a sociálními boji ve 2. polovině 20. století. Největší publicitu získal multikulturalismus zejména v Americe, Kanadě a Austrálii, kde právě k těmto bojům nejvíce docházelo a s rozvojem dalších nacionalistických hnutí se postupem času dostává i do méně vyspělých zemích a do Evropy. [Barša 2003: 7]

Označuje-li se jedna společnost jako multikulturní, může být jiná označena jako interkulturní. **Interkulturalismus** je jako ideologie v podstatě založena na stejných základech jako multikulturalismus. Hlavním rozdílem je však přístup k příslušníkům menšin a budování vztahu mezi majoritní společností a menšinami. Majoritní společnost vidí v nových imigrantech něco neznámého, odlišujícího se od nich, vidí a vnímá je jako někoho, kdo přichází z daleka, mnohdy z exotiky. “V očích společnosti, která ho přijímá, ztělesňuje takový přistěhovalec jakýsi návdavek odlišnosti, a tím i přemíru jinakosti. Tento návdavek odlišnosti (v množném čísle) lze zjednodušeně rozčlenit do čtyř skupin: na odlišnosti týkající se jazyka, zvyklostí, náboženského vyznání nebo etnika. Jinými slovy, cizí příslušník je považován za odlišného buď proto, že mluví jiným jazykem (a možná ani nemluví odpovídajícím majoritě), nebo protože se liší zvyklostmi a tradicemi své původní země, nebo také proto, že vyznává jinou víru (ne však ve smyslu dnes již slabého kontrastu mezi vírou katolickou a protestantskou, nýbrž ve smyslu silného kontrastu mezi křesťanstvím a islámem), a konečně i proto, že může pocházet z odlišného etnika (černého, arabského atd.)” [Sartori 2005; 65]

Interkulturalismus bychom si mohli představit jako neustálou komunikaci mezi menšinami, která vede k poznávání a porozumění si navzájem. Především právě zmiňovaná komunikace by měla být to nejdůležitější pro odbourávání možných sociálních konfliktů a pro společnost je nutné ji rozvíjet co nejdříve. Především proto, že se neustále zvyšuje počet přistěhovalců, je nutné rozvíjet interkulturní výchovu a vzdělávání. Už tím, že hojně vznikají a jsou podporovány zahraniční mateřské školy, školy pro národnostní menšiny, ve školách se stále více potkávají děti různých etnických a národnostních menšin, je postupně nastolováno interkulturní prostředí.

A v čem tedy tkví hlavní rozdíl mezi multikulturalismem a interkulturalismem? V multikulturní společnosti žijí majorita a menšiny vedle sebe bez vzájemné podpory, mnohdy s vizí totální asimilace. Naopak v interkulturní společnosti jsou vzájemné vztahy mezi jedinci podporovány, kultury se podmiňují, aktivně se rozvíjí

vzájemná spolupráce. Na občany majoritní společnosti je působeno tak, aby byly postupně odstraněny nenávist, předsudky a nedůvěřivost vůči cizincům.

2.1 Dopady multikulturálního uspořádání

Jak už bylo dříve nastíněno, vnitřní uspořádání společnosti v souvislosti s multikulturalismem, popřípadě interkulturalismem, je ovlivněno otevřeností zemí a přístupem k procesu migrace. Pro moderní společnosti, respektive postmoderní společnosti, je především právě typické míchání kultur a vzájemné obohacování. Jedná se o nezastavitelný trend, který přináší pluralitu ve společnosti a je nutné si uvědomit, že cizinci nepřinášejí jen negativa, ale mohou nás v mnohém obhohatit a mohou být inspirací pro další poznávání. Zejména tím, že se stala migrace sociálním fenoménem, prohlubuje se i charakter multikulturalismu. Přináší s sebou velké kulturní změny a je jen na majoritní společnosti, jak se s těmito změnami vyrovná. Může tíhnout k podpoře a rozvíjet kulturní soužití, naopak ale může zvolit cestu asimilace a nacionalismu. V případě míchání kultur je brána kultura ve velmi rozsáhlém pojetí. Patří do ní dle multikulturálního pojetí nejen tradice a zvyky, ale i to jak se jedinec projevuje navenek, jak pochopí danou situaci, budování identity, jazykové schopnosti a bariéry. „V paletě multikulturalistů tam může „kultura“ označovat nejen „kulturní tradici“ v obvyklém smyslu slova (například tradici židovskou, západní, islámskou nebo zvyklosti jednotlivých národů), nýbrž také identitu jazykovou (například jazyk, který z nás činí národ), náboženskou, etnickou a pro feministky dokonce i sexuální.“ [Sartori 2005; 44] Žádná kultura není stejná jako jiná, každá má svoje specifika, s čímž souvisí i schopnost osvojit si návyky jiné kultury. Není jednoduché se sžít s novou kulturou, neznamená, že když se imigranti přistěhují do nové země, okamžitě se integrují. „Velmi často se v praxi setkáváme s různými soudy o různých kulturách. Abychom mohli tato tvrzení ověřovat, **musíme provést analýzu na základě srovnávání jedince, skupiny a kultury, neboť nejsou totéž. Musíme také znát, jaké jsou příčiny a projevy určitého chování, zvyku, kulturní charakteristiky.**

Musíme si být vědomi toho, že pokud se jeden člověk směje, může to být v jedné kultuře známka toho, že se má dobře, v jiné, že mu něco přijde směšného, v jiné, že nerozumí a v jiné, že se cítí velmi nepříjemně. **Stejný projev chování má v různých kulturách různé důvody. A naopak, různé projevy mohou v různých prostředích znamenat totéž.** Někde přivoláváme ukazováčkem a někde dlaní apod. Velmi důležitou korekcí usuzování o druhých kulturách je vždy zamyšlení na projevy a důvody chování a charakteristik kultury vlastní.” [Kocourek 2010c: 16]

Multikulturalismus jako takový však nese jeden nejdůležitější problém, a to je problém integrace imigrantů. Může být uplatněn přístup totální asimilace, spojeného s americkou teorií tavicího kotle, nebo může být uplatněna pozitivní dlouhodobá multikulturní výchova. V prvním případě násilné asimilace nejsou jedinci kulturně tolerováni, naopak se dbá na celistvé sžití s majoritní společností. Imigrant opouští své původní kořeny a přechází na kulturu a zvyklosti země, do níž přišel. Dochází k postupnému “tavení kotle” až do úplného zániku a jedinec nevědomě zcela přijímá nový životní styl. Podle Sartoriho může být příkladem příchod černošského obyvatelstva do Ameriky, kdy byli dováženi především jako otroci, popřípadě přišli sami za možností práce. V době, kdy již bylo otroctví zrušeno, neodcházel zpět do svých domovů, naopak se snažili totálně asimilovat. Snažili se plně vyrovnat americkým občanům, čímž přijímali jejich kulturu za svou a původní zcela opustili. Dnešní černošské obyvatelstvo v Americe dle Sartoriho nemá zcela nic společného se svými předky a dávnými kořeny. [Sartori 2005; 69] Opakem může být jak začlenění bez ztráty původních kořenů, kdy dochází ke vzájemnému provázání kultur, ale i uzavírání do ghett a odtržení se od majority. Úspěšná integrace je výsledkem dlouhodobé práce a snahy jak ze strany státu, tak rovněž i neziskových nestátních organizací podporující migrační menšiny. Nelze však působit jen jednostranně na začlenění imigrantů, důležitým aspektem integrace je také navozovat multikulturní výchovu v majoritní společnosti a odstraňovat zakořeněné předsudky. Důležité je podporovat všechny oblasti, v nichž se migrace a její vlivy projevují.

Konkrétně s nárůstem počtu cizinců v zemi vznikají různá multikulturní centra, která poukazují na postavení imigrantů ve společnosti, na ekonomické podmínky, vyzdvihují nedostatky v právní legislativě. Hojně vznikají poradenské skupiny, vznikají multikulturní inkluzivní školy, v nichž probíhá cizojazyčná výuka. Celkově se zvyšuje informovanost o problematice migrace. Stát se snaží svou migrační politikou o zvýšení spolupráce různých občanských sdružení jako je například Centrum na podporu integrace cizinců. Nadále vytváří nové nástroje pro úspěšnou integraci zejména ve spolupráci se statutárními orgány, obcemi, městy, podporuje vznik integračních center, která pořádají multikulturní dny.

3 Migrace v České republice

3.1 Právní úprava v České republice

Česko jako středoevropská země postupem času nabývá v problematice migrace na významnosti. Migrační situace nejvíce v minulosti ovlivnil komunistický režim, jenž neumožňoval snadný přístup do západních zemí. Se změnou režimu a vnitřními politickými transformacemi postupně nabývala Česká republika reprezentativitu a stala se vhodnou především pro imigranty z východu. Zlepšující se ekonomika umožňovala příchod zahraničních pracovníků, k čemuž přispívá i vhodná zeměpisná poloha země. Na zvyšující se míru imigrace neměl vliv ani ekonomický úpadek, naopak se vstupem do EU se ulehčily možnosti pro stěhování, jak do ČR, taktéž i ven z ČR. Za největší přínos pro Česko je považován z pohledu migrace příchod pracovníků a celkový vliv na ekonomiku země, ať už se jedná o legální či nelegální formu. [Drbohlav 2008, 58] Na druhou stranu na míru migrace a počty imigrantů nejvíce působí opět ekonomické krize a období růstu ekonomiky.

Pro migraci jako politickou problematiku je doposud nejvýznamnější legislativní úpravou Zákon o pobytu cizinců na území ČR z roku 1999, doplněn o novelizace v souvislosti se vstupem ČR do EU. Zákon definuje nejen základní pojmy cizince, přistěhovalce z EU či z tzv. třetích zemí, stanovuje taktéž podmínky pro udělení povolení k pobytu, podmínky pro udělení trvalého pobytu a rovněž i možnosti vyhoštění. Základním specifickým důležitým pro právní úpravu pobytu cizinců je rozdělení imigrantů na osoby přicházející ze zemí Evropské unie, pro něž platí odlišná pravidla než pro jedince přicházející z třetích zemí. Dle zákona je všeobecně za cizince považován každý jedinec, který není občanem České republiky, ať už se jedná o jedince ze zemí EU či nikoli. [Zákon o pobytu o pobytu cizinců na území ČR 2011: § 1(2)]

3.1.1 Občané ze zemí EU

Pokud by se zaměřila pozornost na rozdíly v přístupu k unijním a mimounijním imigrantům, došlo by se k závěrům, že jedinci z EU jsou legislativněji svobodnější než ostatní imigranti. Pro legislativní úpravu je za občana EU považován jedinec, který přichází ze zemí patřících do Evropské Unie, to znamená občané Belgie, Bulharska, České republiky, Dánska, Estonska, Finska, Francie, Irsko, Itálie, Lucemburska, Kypru, Litvy, Lotyšska, Maďarska, Malty, Německa, Nizozemska, Portugalska, Polska, Rakouska, Rumunska, Řecka, Spojeného království Velké Británie a Severního Irsko, Slovenska, Slovinska, Španělska a Švédska. Výjimku tvoří také občané Islandu, Švýcarska, Lichtenštejnska a Norska, pro něž platí obdobná práva a povinnosti jako pro státy z EU, i když oficiálními členy nejsou. [Ministerstvo Vnitra 2010d] Občan z EU může do země přicestovat bez jakéhokoliv povolení, musí se však na vyžádání prokázat platnou totožností a doložit státní příslušnost. Ve svém pobytu není nadále nijak omezován, pouze tehdy pokud má v úmyslu pobýt na území ČR déle než 3 měsíce, musí na příslušném úřadě požádat o povolení k přechodnému pobytu. Jedinec se tedy může pohybovat 3 měsíce bez jakéhokoliv nahlášení, následně musí již být registrován s účelem, s nímž do země přichází. [Cizinecký zákon 2006: 12] Nadále může občan žádat o udělení trvalého pobytu, jež je ovlivněno splněním zákonem daných podmínek. Udělit trvalý pobyt je možné především:

- „1) po 5 letech nepřetržitého přechodného pobytu v ČR,
 - 2) jestliže se stal osobou již nepracující v členském státě, tedy vzniklo mu právo na pobyt v ČR po skončení výdělečné činnosti v ČR
 - 3) jde o občana EU mladšího 18 let, který byl svěřen do náhradní výchovy rozhodnutím příslušného orgánu
 - 4) z humanitárních důvodů nebo z jiných důvodů hodných zvláštního zřetele
- a

5) je-li jeho pobyt v zájmu České republiky.“ [tamtéž]

Veškeré žádosti jsou podávány na předepsaných tiskopisech na příslušných pracovištích Ministerstva Vnitra. Udělení povolení k pobytu na území ČR je následně pak podmíněno dodržováním práv a povinností, jako je například hlášení místa pobytu či změn veškerých údajů a skutečností související s pobytem.

3.1.2 Občané z tzv. třetích zemí

Za občana z třetích zemí je považován každý občan, který není příslušníkem státu EU nebo zemí, jimž je udělena výjimka, jako je Island, Švýcarsko, Lichtenštejnsko a Norsko. Dále se rozděluje, zda se jedná o občana z bezvízových nebo vízových zemí, tedy ty, co při vstupu do země potřebují vízum či nikoli. U těchto občanů je nutné kontrolovat totožnost již při vstupu do Schengenského prostoru a celkově mohou ve státech patřících do tohoto uskupení strávit při krátkodobém pobytu během půl roku pouze 3 měsíce. „Tito občané třetích zemí mohou pobývat na území ČR či jiných schengenských států po dobu 3 měsíců během půl roku ode dne prvního vstupu, tj. ode dne překročení vnější schengenské hranice vyznačeného na razítku otištěném v cestovním dokladu. Doba jednotlivých pobytů v různých schengenských státech včetně ČR se sčítá.“ [Ministerstvo Vnitra 2012] Při vstupu do země jsou nadále cizinci z cizích zemí povinni nahlásit svou totožnost na Cizineckou policii. Pokud má jedinec z bezvízové země v úmyslu pobývat v zemi déle než tři měsíce, je povinen si podat žádost buď o dlouhodobé vízum, povolení k dlouhodobému pobytu nebo o trvalý pobyt. Naopak cizinci z tzv. vízových zemí musí při vstupu mít již vyřízené krátkodobé vízum, při pobytu na dobu delší než zmíněné 3 měsíce musí žádat o dlouhodobé vízum, dlouhodobý pobyt a trvalý pobyt. Pro udělování dlouhodobého pobytu je vždy nezbytné uvést účel, s nímž jedinec do země přichází, například za účelem vzdělání, zaměstnání, podnikání, modrá, zelená karta, a další V případě udělení trvalého pobytu platí stejné podobné podmínky jako u

občanů z unijních států, přestože by však bylo zamítnuto, má občan možnost se proti rozhodnutí odvolat. [tamtéž]

Pokud by se tedy porovnaly podmínky pro vstup a následný pobyt mezi občany z unijních a výjimečných států a občany z třetích zemí, došlo by se k závěru, že unijní občané se mohou pohybovat 3 měsíce po území ČR bez jakéhokoliv nahlášení, kdežto jedinci z třetích zemí se musí do 3 dnů nahlásit na cizinecké policii a k pobytu maximálně 3 měsíců potřebují krátkodobé vízum. Nadále musí taktéž jedinci z třetích zemí nahlásit, za jakým účelem do země přichází. Při úmyslu pobývat v ČR déle než tři měsíce, musí již oba typy jedinců mít povolení k dlouhodobému pobytu, popřípadě dlouhodobé vízum nebo trvalý pobyt.

3.2 Ekonomická migrace v ČR

Stejně jako je ve světě nejvíce rozšířena pracovní ekonomická migrace, tak je i v ČR možné sledovat v průběhu let její nárůst již od 90. let 20. století. Ekonomická krize v letech 1997 a 1998 způsobila mírný pokles, který změnil následný rozvoj ČR a opět se znásobil příchod nových zahraničních pracovníků. [Drbohlav a kol 2010: 42] Roste nejen počet pracovních imigrantů, ale dochází k navýšení živnostníků ze zahraničí. Pro porovnání bylo k 1.1.2006 na úradech práce evidováno 144 770 pracovních imigrantů, v roce 2009 (k 1.1.) již 272 355 a na konci roku 2011 (prosinec 2011) 217 862 pracovních imigrantů.² [Český statistický úřad 2011] Mírný pokles v závěru hodnoceného období je obecně přisuzován celosvětové ekonomické krizi. Z pohledu podnikání bylo v roce 2010 z celkového počtu 306 350 imigrantů evidováno 90 983 živnostníků, kdy oproti roku 1998 s evidencí pouhých 44 201 podnikajících cizinců, došlo k výraznému navýšení.³ [Český statistický úřad 2011] Mezi nejhojněji zastoupenými

2 Český statistický úřad: Vývoj cizinců evidovaných ÚP - měsíční počty podle pohlaví, typu registrace a vybraných zemí; 31.1.2006 – 31.12.2011 dostupné z http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_zamestnanost

3 Český statistický úřad: Zaměstnanost cizinců podle postavení v zaměstnání v letech 1997-2010 (31.12.) dostupné z

zahraničními pracovníky jsou lidé přicházející ze Slovenska, Ukrajiny, Vietnamu a Polska. Jejich ekonomické aktivity jsou však rozdílné. „Občané Slovenska na našem trhu práce nejčastěji působí jako zaměstnanci – asi 92 % v roce 2008. Jejich struktura zaměstnání podle odvětví je asi nejvíce podobná struktuře českých občanů. V pohraničních oblastech mezi Českem a Slovenskem je také významným jevem pendlerství slovenských občanů. Podobná situace, ale v menším rozsahu, je rovněž v česko-polském pohraničí, zvláště v oblasti ostravské průmyslové aglomerace. Polští občané mají ve srovnání s jinými cizinci nadprůměrné zastoupení ve zpracovatelském průmyslu a odvětví těžby a zpracování nerostných surovin. Pro cizince s vietnamským občanstvím je typická nadměrná koncentrace do skupiny podnikatelů se živnostenským oprávněním, se zaměřením především na obchodní činnosti. [Drbohlav a kol. 2010: 18]

Pro oblast koncepce migrační politiky a zároveň i legislativní úpravu pracovní migrace jsou imigranti rozdělováni rovněž na osoby ze členských a výjimečných států a osoby z tzv. třetích zemí. Na českém trhu práce platí odlišné podmínky především právě pro pracovníky z třetích zemí. Občané ze států EU a Švýcarska, Norska, Lichtenštejnska a Islandu a zároveň i jejich rodinní příslušníci jsou zaměstnáváni dle stejných pravidel jako čeští občané. Mají volný přístup na pracovní trh, tudíž nepotřebují k získání zaměstnání žádné zvláštní povolení, pouze povolení k dlouhodobému pobytu. Oproti tomu jedinci přicházející z třetích zemí musí doložit nejprve povolení k pobytu na území ČR nebo klasické povolení k pobytu za účelem zaměstnání, následně musí získat modrou nebo zelenou kartu, které jsou přisuzovány dle dosažených kvalifikací. Pro získání zmíněných karet a povolení musí být uvedeno, o jaké konkrétní pracovní místo se jedná, a u kterého zaměstnavatele bude práce vykonávána. [Horáková 2010e: 8]

„Pracovní imigranti ze třetích zemí přicházejí především ze států bývalého Sovětského svazu a Vietnamu. Zastávají většinou níže kvalifikované pozice. ... Za „problematickou“ bývá považována především migrace z „Východu“, do které se běžně nepočítá Polsko ani

Slovensko. Naopak k ní přísluší občané například Ukrajiny, Vietnamu anebo Ruska, kteří buď žádají o pracovní povolení, o povolení živnosti anebo jinou právní formu existence v České republice.“ [Grygar, Čaněk, Černík 2006; 16]

Zelená karta je obecně vydávána ve třech kategoriích A, B, C a to pracovníkům, kteří buď dosáhli vysokoškolského vzdělání a jsou klíčovými pracovníky (typ A), nebo pracovníkům se vzděláním vyučen (typ B) a dále je vydávána pro ostatní možné pracovníky (typ C). Vždy je platná pouze na dobu v ní určenou a na konkrétní zaměstnání. [Zákon o pobytu cizinců na území ČR 2011: § 42g (3)] „Zelené karty platí od ledna 2009 a jsou určeny pro občany vyjmenovaných třetích zemí, kteří mají kvalifikaci, po níž je na trhu práce ČR poptávka. O zelenou kartu může cizinec požádat poté, kdy bylo pracovní místo inzerováno zaměstnavatelem v centrální evidenci volných pracovních míst, které lze obsadit držiteli zelených karet, kterou vede Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.“ [Horáková 2010e: 8] Určeny jsou pro jedince přicházející z Australského společenství, Černé Hory, Chorvatské republika, Japonska, Kanady, Korejské republiky, Nového Zélandu, Republiky Bosny a Hercegoviny, Republiky Makedonie, Spojených států amerických, Srbska a Ukrajiny. [tamtéž] Zelená karta je vydávána především pracovníkům s nižší kvalifikací vykonávající manuální fyzické práce.

Nadále jsou vydávány od roku 2011 stejně jako v celé Evropské Unii modré karty, jež jsou určeny pro pracovníky v zaměstnání s nutností vyšší odborné nebo vysokoškolské kvalifikace, kteří mají zároveň v úmyslu pobývat na území ČR déle než 3 měsíce. Pro potřebu zákona je stanovena podmínka trvání studia nejméně 3 roky. „Modrá karta opravňuje cizince k pobytu na území a k výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci po dobu v ní uvedenou.“ [Zákon o pobytu cizinců na území ČR 2011: § 42i (4)] „Místa určena pro žadatele o modrou kartu jsou zařazena do registru volných pracovních míst určených pro zájemce o modré karty, který je dostupný na internetu. Do tohoto registru se volné pracovní místo dostane, pokud jsou splněny určité specifické podmínky, z nichž nevýznamnější jsou: požadovaná vysoká, respektive vyšší kvalifikace; práce musí

být nabízena nejméně na dobu jednoho roku a na zákonem stanovenou týdenní pracovní dobu; hrubá mzda nesmí být nižší nežli 1,5násobek průměrné hrubé roční mzdy v České republice; podmínkou pro vydání modré karty je i to, že volné pracovní místo nebylo možno obsadit domácím zájemcem či zájemcem z jiné členské země EU po dobu 30 kalendářních dnů. Potom se volné místo dostává automaticky do registru míst určených pro modré karty.“ [Horáková 2010e: 9]

Se zaměstnáváním imigrantů souvisí rovněž i problematika nezaměstnanosti. Celkově je těžké sledovat míru nezaměstnanosti, jelikož jsou evidováni pouze ti jedinci, kteří využívají služeb úřadu práce a jsou zde evidováni, tedy ti, co mají udělen trvalý pobyt. Při sledování počtů nezaměstnaných cizinců je možné sledovat mírný vzrůst vlivem ekonomické krize, přesto zaujímají v celkové míře nezaměstnanosti malé procento. V porovnání jedinců z EU a jedinců z třetích zemí, je registrováno vyšší procento nezaměstnaných cizinců z členských a výjimečných států. [tamtéž 2010e: 79-80]

Vliv kvalifikace na uplatnění mobility na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí

Postavení migrantů z třetích zemí na trhu práce je výrazně ovlivněno již procesem obstarávání zaměstnání. Pro zaměstnavatele, jak už bylo řečeno, je lepší zaměstnávat levnou pracovní sílu, proto je nucen přivést takovéto pracovníky ze zahraničí nebo přesunout svou výrobu do míst, kde je zvýšená poptávka po zaměstnání. Velkou roli zde hraje především migrační politika států a poptávka po pracovní síle.

Autoři Grygar, Čaněk a Černík spatřují přímý vliv na zaměstnávání a kvalifikaci zaměstnanců především v celkovém postavení cizinců na trhu práce, motivaci a získávání povolení k pobytu za účelem zaměstnání, roli hraje rovněž budování sociálního a kulturního kapitálu, jazykové bariéry a příbuzenské vazby a genderové předpoklady. Při konkrétním zkoumání v rámci kvalitativního výzkumu na téma imigrantů z třetích

zemí došli k závěrům, že v oblasti postavení na trhu práce je typická pro dnešní globální společnost pracovní migrace a zejména je podporována migrace vysoce kvalifikovaných jedinců. Méně kvalifikovaní pracovníci zastávají spíše manuální práce a je u nich větší riziko nelegální migrace. Imigranti s nízkou kvalifikací jsou mnohdy okolnostmi nuceni přijmout jakékoliv zaměstnání, a to i na hranici legálnosti. Další velmi omezující podmínkou pro imigranty z cizích zemí je získávání povolení k práci a následných dokumentů pro pobyt na území ČR. Mnoho pracovníků si získává potřebné náležitosti již v zemi, ze které přichází. Nejčastěji využívají možnosti pracovních agentur, popřípadě zaměstnavatele. Zde autoři dle výpovědí respondentů spatřují problém zejména v tom, že jednotliví pracovníci jsou zcela odkázáni a závislí na agentuře. Zprostředkovatelské pracovní agentury poskytují pouze dokumenty na určité zaměstnání, a pokud pracovníci nemají žádné jiné kontakty, jsou zcela pod vlivem dané agentury. Druhý problém je viděn rovněž v motivaci k práci. Pracovní imigranti přichází do ČR, aby zabezpečili rodinu, která zůstala v původní zemi. Posílají pravidelně domů peníze, a tudíž nemají prostředky pro zvyšování své dosavadní kvalifikace a hledání si lepšího zaměstnání. Jsou-li k tomu ještě, jak už bylo řečeno, tyto jedinci zcela odkázáni na pracovní agenturu, nemohou kdykoliv odejít ze zaměstnání, protože by jim agentura zrušila vízum. Pokud však mají přicházející imigranti v ČR známé a navozují nové kontakty, je pro ně jednodušší hledání nového zaměstnání například na základě doporučení a rovněž mohou získat praktické rady při získávání administrace. S tímto souvisí další bod, který byl v daném výzkumu zkoumán, a to využívání sociálního a kulturního kapitálu. Při využívání sociálního a kulturního kapitálu nedochází pouze k výpomoci ze strany známých, ale také se posilují etnické vazby a částečně dochází k odstraňování jazykových bariér vůči majoritní společnosti. Negativum autoři vidí naopak v omezování se pouze na tyto kontakty, kdy imigranti udržují vztahy pouze v rámci jedné komunity, což může být diskvalifikující. „Na začátku pobytu se tedy migrant může opřít o krajanské, etnické nebo jiné sítě, jež představují sociální kapitál vycházející z kultury a zvyklostí zemí původu adaptovaný

a rozvíjený v cílové zemi. Zpětně hodnoceno, zapojení se do neformálních sítí představovalo pro mnohé naše respondenty nutný postup, který jim umožnil vůbec se na českém trhu práce zachytit. [Grygar, Čaněk, Černík 2006; 27] Přímým vlivem na postavení imigrantů z třetích zemí na pracovním trhu působí znalost jazyka země, do které imigranti přichází. Znalost jazyka nepřímo závisí na požadavcích ze strany zaměstnavatele, převážně je vyžadována komunikativní znalost. Ne každý jedinec je však schopný se jazyk naučit, velkou měrou působí nejen délka pobytu v zemi a příbuznost jazyků, ale i věk a osobní dispozice pro učení se jazyku. „Imigranti tak dosáhnou určité úrovně, kterou považují za dostatečnou pro dorozumění se či bezproblémovou komunikaci v určitém kontextu, sociální okolí si na ni zvykne a zaměstnavatel nevyžaduje lepší znalost češtiny. Jejich jazyk se však dále vyvíjí v závislosti na interakcích, nových impulsech či institucích, které zasahují a dále ovlivňují proces učení se jazyka. Významná jsou například smíšená manželství, která mohou urychlit proces učení češtiny.“ [tamtéž; 33-34] Dříve již bylo také naznačeno, že pracovní migraci ovlivňují i rodinné vazby, s čímž souvisí i rodičovství a genderové charakteristiky. Jiné postavení na trhu práce mají muži a jiné zase ženy, kdy záleží jak na přístupu zaměstnavatelů, tak i samotného imigranta. Imigrant je vystaven jiným zvyklostem a požadavkům, které musí akceptovat. Je zde možné dle autorů vidět vliv dělby práce, přístupu ke zdrojům a různých partnerských vazeb. V případě, že dojde k uzavření manželství a narození dítěte je zase naopak možné rozvíjet další sociální kontakty a více se integrovat do majoritní společnosti.

Autoři výzkumu došli především k závěru, že i když na kvalifikaci imigrantů z třetích zemí na trhu práce v ČR působí zejména motivace, získávání potřebné administrace, různé genderové podmínky, neznalost jazyka země a celkové postavení na trhu práce, tak je nutné i pro zlepšení postavení schopně vyjednávat a umět se pohybovat ve společnosti. Nadále došli rovněž k závěru, že jsou imigranti znevýhodněni především tím, že pochází z Východu, kdy jsou už podvědomě označeni jako levní pracovníci. Nadále imigranta znevýhodňuje nelegální činnost (pokud ji dříve dělal), neznalost jazyka a soukromý život,

kdy si imigranti vybírají práci podle svých představ, roli hraje věk a etnicita pracovníka, působit může i sociální zařazení. Na postavení a mobilitu na trhu práce tedy nemá vliv pouze stupeň kvalifikace. [Grygar, Čaněk, Černík]

Závěrem je možné shrnout ekonomickou situaci migrace v ČR takto: jedinci přicházející z EU potřebují k zaměstnání v ČR pouze povolení k dlouhodobému pobytu, občané z třetích zemí potřebují povolení k pobytu, následně pak také zelenou či modrou kartu, která je přiřazena podle pracovního místa a stupně dosažené kvalifikace. Obě karty jsou vydávány pouze na určitou dobu a na konkrétní pracovní místo. V současnosti dochází k poklesu ekonomické migrace, především vlivem ekonomických krizí, přesto stále přispívá velkým vlivem k celkovému hospodářskému růstu ČR a hraje pro zaměstnavatele velmi výraznou roli. Levná pracovní síla je využívána především pro nízké náklady a rychlé plnění práce. Dochází rovněž i k nárůstu nezaměstnanosti. Největší procento zastoupení mají Slováci, Ukrajinci a Poláci. Z pohledu pracovní migrace jsou nejvíce imigranti zaměstnáváni v průmyslu, obchodu a stavebnictví [Horáková 2011e: 81] Roste rovněž procento zahraničních živnostníků, především občanů z Vietnamu, kteří se situují do větších měst. Největší zaměstnanost cizinců bychom našli ve velkých a průmyslových městech, popřípadě průmyslových a pohraničních oblastech. Velký podíl zaměstnanosti cizinců je zaznamenáván rovněž ve Středočeském kraji, na druhou nejmenší podíl na celkové zaměstnanosti cizinců byl na střední Moravě. [tamtéž: 45-47]

3.3 Migrační situace v ČR

Česká republika tedy patří mezi země, kde roste počet imigrantů. Podle statistických zdrojů žilo v Česku v listopadu roku 2011 406 211 imigrantů. V porovnání s daty z minulých let je jasný růst počtu cizinců, především od dob vstupu ČR do EU, kdy bylo zaznamenáno přibližně 320 000 cizinců (2006). Za významný rok

v pohledu migrace by pak mohl být označován rok 2008, v němž došlo k překročení počtu 400 000 zaznamenaných cizinců. V následném období počet dá se říci, že stagnuje okolo počtu 430 000 cizinců, naopak v průběhu roku 2011 dochází vlivem globálních ekonomických problémů ke snížení přibližně o 20 000 jedinců. Z pohledu pohlaví zde žije více mužů než žen, a to přesně k 30. 11. 2011 233 434 mužů a 172 777 žen.⁴ [Český statistický úřad 2011] Dalším hlediskem, podle kterého je možné zkoumat situaci migrace, jsou i počty udělování trvalých pobytů a jiných možných zákonných povolení pobytu na území ČR. „Z hlediska zastoupení dvou základních typů pobytů cizinců v Česku došlo od roku 1996 k postupnému nárůstu podílu trvalých pobytů na úkor pobytů dlouhodobých – z přibližně 23% na 39% v roce 2008. Důvody jsou v první řadě na straně legislativy – dochází k liberalizaci podmínek pro získání trvalého pobytu (především v souvislosti se vstupem do EU). Nárůst také logicky souvisí se splněním jedné z podmínek k získání trvalého pobytu – tj. existencí předcházejícího dlouhodobého pobytu v délce 5 až 10 let.“ [Drbohlav 2010: 39] Nejaktuálnější dostupná data potvrzují neustálý nárůst udělení trvalých pobytů, ke dni 30. 11. 2011 bylo uděleno 197 884 trvalých pobytů a 208 327 dalších povolení k pobytu jako je např. povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR nebo povolení k pobytu za účelem zaměstnání. „Od konce roku 2008 do konce roku 2010 se snížil počet povolení k dlouhodobému pobytu cizinců (-30 035), zatímco počet trvalých pobytů cizinců vzrostl (+17 035). Podíl trvalých pobytů na celkovém počtu vydaných povolení k pobytu cizinců se zvýšil od roku 1996 z 23 % na 45 %. V době krize se snažila část cizinců změnit přechodný pobyt na trvalý, a to z důvodů větší existenční jistoty, kterou trvalý pobyt přináší, zejména v souvislosti s volným přístupem na trh práce.“ [Horáková 2011: 16] Podle složení cizinců podle státní příslušnosti v ČR je zaznamenán největší počet jedinců s ukrajinskou státní příslušností (106 040), následují Slováci (80 967) a Vietnamci (55 585).⁵ [Český statistický úřad 2010] V poměru mezi imigranty

4 Český statistický úřad: R01 Cizinci v ČR - základní údaje měsíčně; 2006/12 - 2011/11 dostupné z www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001

5 Data k 30.11. 2010 - Český statistický úřad: R01 Cizinci v ČR - základní údaje měsíčně; 2006/12 - 2011/11

a emigranty dochází k poklesu imigrace, ale naopak k růstu emigrace. V roce 2010 došlo k nárůstu v počtu imigrantů v ČR o 30 515 jedinců, zároveň za stejné období opustilo ČR 14 867 emigrantů. Za největší příčinu je považována opět ekonomická situace země, s čímž souvisí pokles atraktivity a významnosti ČR na světovém trhu. Velký vliv na další situaci v poměru emigrace a imigrace bude mít v následujících letech ekonomický vývoj. [Horáková 2011: 13]

Pro migraci a úspěšnou integraci jsou využívány výzkumy a analýzy začlenění imigrantů a vnímání majoritní společnosti občany cizí příslušnosti. Ze získání pohledu na postavení a situaci imigrace v rámci společnosti je možné odvodit integrační přístupy a metody vzdělávání multikulturní výchovy. Podle dostupných výsledků výzkumu z března 2011 považují Češi cizince za problém pro ČR, pro místo bydliště je však jako problém nevidí, migrace je problémem větších měst. Považují cizince za negativum pro Českou republiku, které se však postupem času snižuje. Negativum je především spatřováno lidmi s nižší životní úrovní, a to v oblasti kriminality, kdy imigranti způsobují nárůst kriminality, dále dle výsledků zvyšují nezaměstnanost a přinášejí určitá zdravotní rizika. Na druhou stranu podle lidí s dosaženým vyšším vzděláním pozitivně působí v obohacení kulturního života, nezpůsobují růst nezaměstnanosti a přispívají k rozvoji hospodářství. Přistěhovalce jako problematickou skupinu vidí především starší lidé, lidé s nižším vzděláním, ti co mají nižší životní úroveň a ti co se s nimi běžně nestýkají. Respondenti s vyšším vzděláním spatřují v imigraci více pozitiv. ⁶[Tabery 2011]

Podle dalších dostupných závěrů CVVM by měl být udělován trvalý pobyt pouze za splnění určitých podmínek, neměl by být udělován jen tak každému, kdo si o něj požádá. V problematice uprchlictví by měli být přijímáni do země jen někteří uprchlíci. Celkově jsou nejvíce podporováni jedinci přicházející za účelem vzdělání, z rodinných důvodů a ti, co přicházejí za účelem humanitární pomoci. Naopak jsou méně již

dostupné z www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001,

⁶ Centrum pro výzkum veřejného mínění: Názory občanů na přínosy a negativa cizinců žijících v ČR dostupné z <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?disp=zpravy&lang=0&r=1&s=3&offset=303&shw=101147>

podporování pracovní migranti. Na získaná data rovněž působí vliv vzdělání, věku, kdy si starší občané myslí, že je dlouhodobě žijících cizinců v ČR příliš mnoho. Velký vliv má taktéž politické zařazení či preference a životní úroveň. Lidé bez politické participace, bez politických preferencí by nepřijímali žádné uprchlíky, lidé s vyšší životní úrovní více podporují udělování dlouhodobých a trvalých pobytů.⁷ [Červenka 2011] V oblasti odlišností mezi životním stylem imigrantů a majoritní společností je dle dotázaných respondentů stále ještě nejvíce vyžadováno co největší možné přizpůsobení se (61%), naopak pouze 5% si myslí, že by měli přistěhovaní jedinci žít zcela dle svých návyků a tradic. Zbylých 34% podporuje částečné přizpůsobení se životnímu stylu ČR. Pro úspěšnou integraci a pro majoritní společnost jsou nejméně důležité fyziologické znaky jako například barva pleti, naopak největší význam pro úspěšné začlenění je přiřazován zvládnutí českého jazyka, ať už zcela na výborné úrovni nebo částečně na komunikativní úrovni. Velké rozdíly je opět možné nalézt mezi odpověďmi starších jedinců a jedinců s nižší životní úrovní, kteří více podporují asimilaci, kdežto jedinci s vyšším vzděláním, lidé mladšího věku a lidé s dobrou životní úrovní jsou mnohem více zastánci multikulturního soužití.⁸ [Šamanová 2011] Z pohledu vztahu české společnosti k lidem s jinou státní příslušností byli pro Čechy v roce 2010 nejvíce sympatičtí imigranti ze Slovenska, především z politických důvodů Československa, kdy společností nejsou přijímáni za cizí příslušníky. Velkou roli hraje rovněž podobnost kultur a zvyků. Nadále byli sympaticky hodnoceni Francouzi, Švédí, Angličané, Rakušané a Poláci. Naopak nejméně sympatičtí byli jedinci přicházející z tzv. třetích zemí, kde probíhají násilné válečné konflikty. Jednalo se především o Afghánce, Palestince a Iráčany.⁹ [Červenka 2011c] V roce 2011 byli nadále nejlépe hodnoceni Slováci, následně Poláci, Řekové, Židé, Němci, Bulhaři a Maďaři. Největší antipatie Češi pociťují k Rumunům, Ukrajincům,

7 CVVM: Postoje české veřejnosti k cizincům I dostupné z <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?disp=zpravy&lang=0&r=1&s=3&offset=303&shw=101136>

8 CVVM: Postoje české veřejnosti k cizincům II dostupné z <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?disp=zpravy&lang=0&r=1&s=3&offset=303&shw=101141>

9 CVVM: Vztah Čechů k vybraným národnostem – prosinec 2010 dostupné z <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?disp=zpravy&lang=0&r=1&s=3&offset=303&shw=101094>

Albáncům a úplně nejhůře byli hodnoceni Romové.¹⁰ [Červenka 2011b] Lze sledovat i mírný nacionalismus, jelikož v uvedených výzkumech byli vždy nejlépe hodnoceni spoluobčané Češi.

Z dlouhodobého hlediska je dle Libora Konvičky z agentury STEM zájem českých občanů orientován především na západní země, které jsou hodnoceny příznivěji než země z východu. Nejlépe jsou hodnoceni dlouhodobě Slováci, za čímž jak uvádí, stojí historické kořeny a především blízkost, jak v politice, tak i v kultuře. Nadále čeští občané mají dlouhodobě kladný vztah také ke Švédsku, Kanadě, Francii, Holandsku, Španělsku, Itálii, Dánsku, ale také k Belgii. Za nejhlavnější důvody stálé oblíbenosti zmiňuje především například u Francie určitý romantický kulturní vzor a životní styl, nadále pro kladné vztahy jsou podmiňující dlouhodobě dobré vzájemné vztahy mezi zeměmi. S uvedenými zeměmi nikdy ČR neměla žádný velký konflikt a dle Konvičky jsou více upřednostňovány země, s nimiž se může Česká republika víceméně poměřovat. Lidé lépe hodnotí země, které jsou na stejné nebo podobné úrovni jako je ČR, oproti tomu velmoci jako je Německo, Velká Británie nebo USA jsou z dlouhodobého hlediska hodnoceny hůře. [Konvička 2003c: 3]

Silný vliv na utváření názoru a hodnocení vůči ostatním zemím, jak už bylo řečeno, přináší historická fakta. Tento vliv je patrný z hodnocení Ruska a mimo jiné rovněž i Německa, k němuž se však postupem času vztahy lepší. Nadále jsou negativně vnímány státy s radikálními politickými a násilnými převraty, s tvrdou teroristickou základnou a diktátorskou politikou. Jako nepříznivé jsou takto tedy hodnoceny asijské země Čína, Irák, Afghánistán. [tamtéž: 7] Vztah k jiným zemím v současné době mohou ovlivňovat také neustálé politické převraty, revoluce a násilné puče, které probíhají v arabském světě.

Úmyslně se v této práci zabývám pouze českou migrací jako celkem,

¹⁰ CVVM: Vztah Čechů k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen 2011 dostupné z <http://www.cvvm.cas.cz/index.php?disp=zpravy&lang=0&r=1&s=3&offset=303&shw=101135>

poukazují na veřejné mínění vůči cizincům a imigrantům, využívám statistik o této problematice, které se snažím využít i v následující části. Jedinými oblastmi, co zde více nerozpracovávám je téma nelegální migrace a integrace imigrantů. Téma integrace imigrantů jsem se v této práci snažila jen lehce nastínit a spíše poukázat na občany, jak se domnívají, že by se měli cizinci začlenit. Více toto téma nerozpracovávám zejména proto, že je to velmi obsáhlá problematika, která si zaslouží více pozornosti než já jí mohu dát. Přece jenom práce zaměřuji přímo na migraci a ne na integraci imigrantů, i když to spolu souvisí. Druhou oblastí, kterou nebudu více rozpracovávat je zmíněná nelegální migrace. Domnívám se, že i když je to rovněž migrace, tak je to migrace těžko zkoumatelná a postižitelná. Je to problém, který je zapříčiněn už tím, že je migrace povolena a že se právě z ní stal sociální fenomén. Rovněž se domnívám, že nelegální migrace dosahuje stejné pozornosti jako samotná migrace. Stejně jako u migrace se u nelegální mluví o její regulovanosti, odhalitelnosti a především se na ní musí působit tak, aby k ní nedocházelo. Rovněž jako migrace má svoje příčiny, důvody a svoje následky. Jak už jsem dříve naznačila, hlavní problém je v její odhalitelnosti a vedení statistik je založeno v podstatě pouze na odhalených případech. V České republice bylo například za první polovinu roku 2012 zjištěno 1615 nelegálních cizinců, což je dle Cizinecké policie ČR nárůst 9%. Z těchto zaznamenaných případů se 98% odhalilo při vnitrostátní kontrole, pouze dvě procenta byla zaznamenána již při vstupu do země, tedy na letištích ČR. Podle národnosti nejvíce do země nelegálně přichází občané Ukrajiny, Vietnamu a Ruska. V problematice nelegální migrace je však nutné i poukázat na osoby, které napomáhají nelegální migraci. Za rovněž první polovinu roku 2012 bylo zachyceno 102 osob, které napomáhali vstupu do země bez nutných dokladů a náležitostí. [Policie České republiky 2012] Z pohledu dlouhodobého vývoje má na nelegální migraci rovněž vliv toho, že jsme začleněni do Schengenského prostoru a již při vstupu do země neprochází cizinci hraniční státní kontrolou.

4 Postavení imigrantů v české společnosti

Migrace ovlivňuje nejen celkovou strukturu společnosti, do níž imigranti přichází či naopak, ze které odchází, ale i velkým vlivem působí na osobnost migrantů. Jak už bylo dříve naznačeno, pro migrující je stěhování velmi náročné především po sociální, psychologické, právní a ekonomické stránce. Negativa i pozitiva rovněž vyplývají z předsudků zakořeněných ve společnostech, z pohledu společnosti na pobyt imigrantů v jejich zemi. Začlenění a následné postavení imigrantů ve společnosti není vždy zcela viděno a hodnoceno kladně. Cílem celé práce Migrace jako sociální fenomén není zejména přiblížit jen problematiku migrace nebo nastínit nové uspořádání společností jejím vlivem, ale taktéž i zjistit a poukázat na otevřenost a přístupnost majoritní společnosti k příchodu imigrantů a jejich následné začlenění. Proto byla zvolena jako jedna část práce i analýza migrace v České republice nebo respektive zjištění vnímání společnosti na postavení a přínos imigrantů. Jelikož je migrace dlouhodobým trvajícím a současným trendem, byla zaměřena, respektive omezena pozornost pouze na mínění a názory současných studentů vysokých škol, kterých neustále přibývá a kteří by mohli být považováni za potenciální podpůrce pozitivního přístupu k problematice imigrace. Především jsou dnešní studenti lidmi, jimž je vštěpován obraz multikulturní společnosti. Je tedy zajímavé sledovat jejich názory na danou problematiku, zda mají pozitivní přístup či nikoli.

4.1 Cíl výzkumu

Hlavní cíl této výzkumné části byl nastaven velice prostě, a to získání mínění na oblast imigrace v České republice. Jako vzor byly využity výzkumy veřejného mínění na stejné téma, které byly provedeny agenturou IPSOS Mori ve Spojeném království Velké Británie. Proto jsem i jako další fázi výzkumu zvolila porovnávání

dosažených výsledků s výsledky získanými z UK a rovněž i s výsledky získanými v ČR.

4.2 Výběrový soubor

Celé šetření, jak už bylo dříve řečeno, bylo určeno pouze pro současné studenty pražských veřejných vysokých škol bez specifikování zaměření a oboru studia. Hlavní město Praha bylo zvoleno především z důvodu nejvyšší koncentrace cizinců¹¹ a zároveň i zde sídlí nejvíce veřejných vysokých škol¹². Jednotliví respondenti byli nadále vybráni pomocí vícenásobného výběru, kdy byly školy rozděleny na jednotlivé fakulty. Jako kritérium pro vhodnost zapojení do výzkumu bylo nastoleno tedy studium na VŠ v Praze a česká státní příslušnost. Do výzkumu nebyli zahrnuti jedinci s jiným než českým občanstvím. Seznam školských zařízení byl použit ze statistik MŠMT¹³

Při sestavování dotazníkového šetření bylo nejprve stanoveno, že předpokládaný počet vyplněných dotazníků bude 250. Tento počet byl zvolen především s ohledem na únosnost výzkumu. Při sestavování výběrového vzorku byly tedy dotazníky rozpočítávány na jednotlivé školy, přičemž bylo rovněž stanoveno, že z každé vylosované fakulty může být sebráno maximálně 25 dotazníků. Pro splnění těchto podmínek a zvýšení reprezentativnosti šetření byly tedy ze škol s vyšším počtem fakult a zastoupení respondentů náhodně vylosovány například i fakulty tři. Dále byl na základě procentuálního zastoupení z celkového počtu studentů rozpočítán počet dotazníků na jednotlivé fakulty. Respondenti byli poté oslořováni náhodně. Složení respondentů dle faktoru věku a pohlaví je uvedeno v příloze č. 2.

Celkově byly do výzkumu zařazeny tyto školy: Akademie muzických umění, Akademie výtvarných umění, České vysoké učení technické, Česká zemědělská univerzita, Univerzita Karlova, Vysoká škola ekonomická, Vysoká škola

11 K 31. 12. 2010 bylo v Praze zaznamenáno 148 447 cizinců [Český statistický úřad 2012]

12 V ČR je celkem 24 veřejných vysokých škol, z toho 8 v Praze.

13 MŠMT: Studenti podle vysoké školy/fakulty. dostupné z http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f2.html

chemickotechnologická a Vysoká škola uměleckoprůmyslová (nadále pouze zkratky). Pro účely výzkumu však byly umělecky zaměřené školy (AVU, AMU a VŠUP) sloučeny, především z důvodu malého zastoupení oproti dalším zvoleným školám. Nadále byly z opory výběru vyloučeny fakulty škol, které působí mimo Prahu. Jedná se o UK, kdy byla vyřazena Lékařská fakulta v Plzni a Hradci Králové, nadále byla vyloučena Fakulta managementu v Jindřichově Hradci, spadající pod VŠE. Tyto fakulty byly vyloučeny především proto, že výzkum je zaměřen na studenty působící v Praze. (viz příloha č. 1)

Konkrétní výběr fakult probíhal metodou náhodného výběru, respektive losováním. Sběr dat a výběr respondentů byl tedy realizován pouze na AMU, dále na Fakultě stavební, elektrotechnické a Fakultě architektury, patřící pod ČVUT. Z ČZU byla vylosována pouze Fakulta agronomická. Z největší školy Univerzity Karlovy byl vylosován největší počet fakult, a to 3. lékařská fakulta, Fakulta sociálních věd, Evangelická teologická fakulta, Filozofická fakulta a Fakulta tělesné výchovy a sportu. VŠE byla reprezentována Fakultou mezinárodních vztahů a Fakultou elektrotechniky a statistiky. Z VŠCHT byla náhodně vylosována Fakulta technologie ochrany prostředí.

4.3 Metodologie

Při výzkumu byla použita kvantitativní metoda, která umožnila získat data od vhodných respondentů a samotný sběr dat probíhal pomocí techniky standardizovaného dotazníkového šetření. Dotazník byl sestrojen ve formě CAPI a byly zde použity otázky odpovídající zahraničním výzkumům na stejné téma, což následně umožní vzájemné porovnání. V každém dotazníku byly upřesněny veškeré instrukce potřebné k vyplnění.

Pro kontrolu správnosti a srozumitelnosti dotazníku byli v rámci pilotáže osloveni jedinci, kteří poukázali na drobné nedostatky v porozumění a koncepci jednotlivých otázek. Úplné znění použitých otázek a konečná verze použitého dotazníku je

uvedena v příloze č. 3.

Při porovnávání výsledných dat s daty zahraničních agentur zaměřených na veřejné mínění v problematice migrace byla využita volně dostupná data. Při porovnávání zahraničních výzkumů a domácích výzkumů opět na zvolené téma, byly využity zdroje z Českého sociálněvědního archivu. Pro šetření byla využita všechna získaná data, která byla analyzována na základě četností pomocí třídění prvního a druhého stupně. Jednotlivé odpovědi jsou uvedeny v relativních četnostech zaokrouhlená na celá čísla, v analýze jsou graficky znázorněny pouze některé výstupy, dle mého názoru zajímavé, ostatní je možné nalézt v příloze 4 a 5. Získaná data byla zpracovávána ve statistickém programu SPSS 16.0 a v MS Office Excel.

4.4 Hypotézy

V první části šetření, kdy bylo cílem zjistit názory studentů na oblast migrace, nebyly stanoveny hypotézy, které by se následně vyvracely či potvrdily. Zde se více méně jedná o pouhé vytěžování mínění, které následně posloužilo k testování hypotéz při srovnávání tuzemských a zahraničních výzkumů migrace. V druhé části výzkumného šetření byly tedy ověřovány tři základní hypotézy:

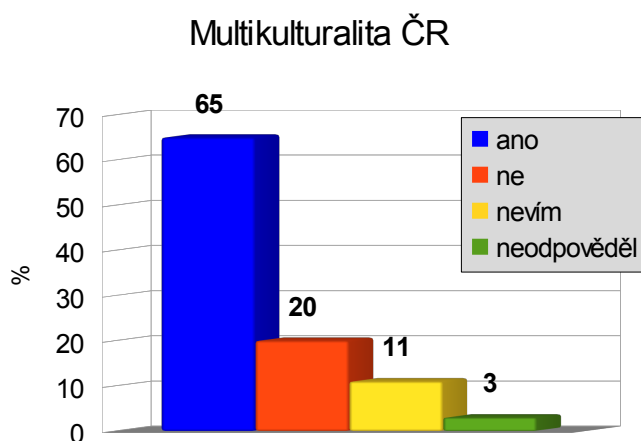
1. V jednotlivých názorech mužů a žen na téma migrace neexistují odlišnosti.
2. Názory studentů vysokých škol jsou totožné s míněním studentů získaných v rámci celoplošného výzkumu veřejného mínění na téma migrace a cizinců v ČR.
3. Mínění českých občanů v oblasti migrace odpovídá mínění britských občanů na stejné téma.

4.5 Analýza dat, závěry

Při šetření byly zkoumány postoje a názory na problematiku migrace a multikulturality ČR. Konkrétně respondenti vyjadřovali svůj souhlas či nesouhlas

na oblast přizpůsobení se imigrantů majoritní společnosti, pracovní migrace a kriminality imigrantů. V rámci multikulturality naopak studenti vyjádřili svůj postoj k budování vztahů mezi majoritní společností a imigranty a celkově vyjádřili mínění o multikulturalitě České republiky.

Při získávání názoru studentů na multikulturalitu české společnosti nejvíce studentů (65%) podporuje multikulturalitu ČR a dle jejich mínění je dobré, že je česká společnost multikulturální. Naopak necelá jedna čtvrtina (20%) vyjádřila opačný názor. V oblasti multikulturality nadále respondenti vyjadřovali názor na budování vztahů v rámci společnosti a zda by měly být dle jejich názoru vztahy mezi majoritou a menšinami aktivně rozvíjeny či by měli žít nečinně vedle sebe.

Graf 3: Domníváte se, že je dobré, že je Česká republika multikulturální zemí?

V této otázce bylo snahou zjistit názor na interkulturalismus a multikulturalismus, kdy pro interkulturalní společnost je typické, že jsou vzájemné vztahy aktivně podporovány a rozvíjeny. V praxi by bylo možné jej připodobnit například k existenci podpůrných center a vzájemné komunikaci a podpory mezi jedinci. Majorita přejímá návyky menšin a naopak. Oproti tomu je vize multikulturalismu prostší, v podstatě se jedná o to, že žije více kulturních skupin vedle sebe a nedochází ke vzájemné diskuzi. Z konkrétních získaných dat

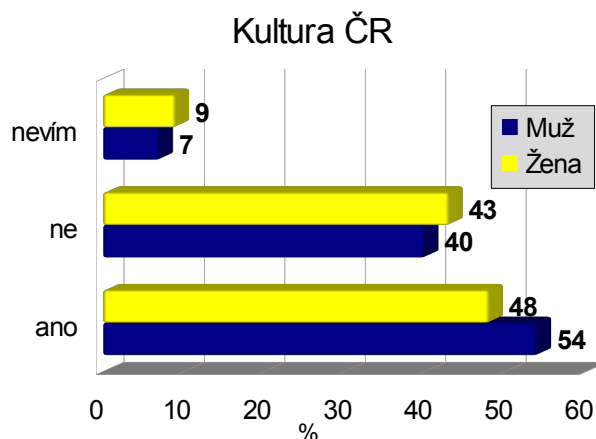
na jednu stranu vyplynulo, že je více podporovaná interkulturalita, kdy se více studentů (70%) domnívá, že by vzájemné vztahy mezi jedinci ve společnosti měly být rozvíjeny, tudíž by jsme mohli vyvodit, že podporují interkulturní společnost. Z toho pak i plyne, že na druhou stranu multikulturní uspořádání podporuje pouze čtvrtina dotázaných (24%). Dle mého názoru však nelze usuzovat, že někdo podporuje multikulturní a někdo interkulturní uspořádání, jelikož tyto vize nejsou veřejně příliš vysvětlované, proto v tom nelze spatřovat úmysl. Mezi studenty rovněž v malé míře převažuje názor, že Česká republika ztrácí vlivem příchodu imigrantů svou kulturu (49%), což nemůžeme považovat za zcela pozitivní, jelikož téměř totožný počet studentů vyjádřil opačný názor (40%). Mohli bychom tedy konstatovat, že neexistuje jednotný názor na kulturu ČR, někdo jej vidí jako narušenou vlivem imigrace, někdo naopak ne.

Z výsledných dat na otázky ohledně multikulturalismu a integraci imigrantů bychom mohli vyvodit závěry, že je dobré, že je Česká republika multikulturní zemí a vztahy mezi imigranty a majoritní společností by měly být vzájemně rozvíjeny, tedy by měla být Česká republika zemí interkulturní. Imigranti by měli žít jak dle svých vlastních tradic a zvyků, ale zároveň by se měli i částečně přizpůsobit společnosti a kultuře, do níž přicházejí. I když je Česká republika multikulturní zemí a to s sebou přináší promíchávání kultur, tak studenti pociťují, že naše kultura díky migraci oslabuje a je ztrácena.

Při podrobnější analýze bylo zjištěno, že multikulturalitu České republiky jako pozitivní vidí ve větší míře ženy (70%) než muži (63%). Výsledná data by bylo možné označit jako očekávaná, jelikož výzkumného šetření se zúčastnilo více žen a ženy jsou obecně více považovány za citlivější a tolerantnější.

Ženy také více podporují aktivní rozvíjení vzájemných vztahů a ve větší míře se domnívají, že by imigranti měli žít částečně jen podle majoritní společnosti. Rovněž se více žen na rozdíl od mužů domnívá, že Česká republika neztrácí svou kulturu tím, že do ní přicházejí imigranti. V mnoha případech se však jedná o malé rozdíly z pohledu pohlaví

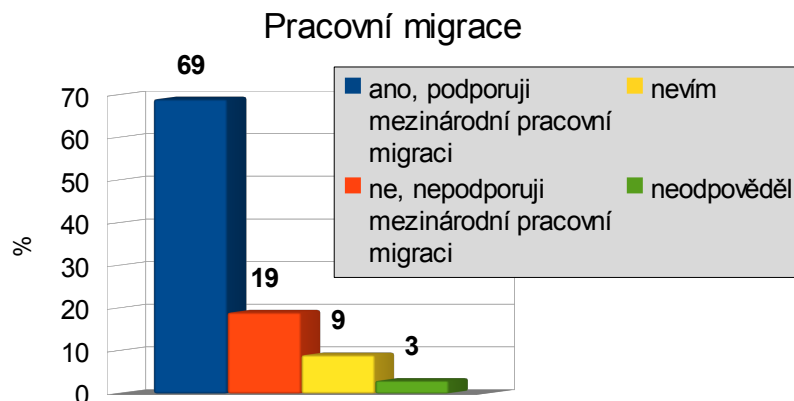
a odpovědi žen příliš nevybočují od odpovědí mužů. V potaz proto musíme brát fakt, že se do výzkumného šetření zapojil menší počet mužů.

Graf 4: Domníváte se, že Česká republika ztrácí svou kulturu?

Další oblastí migrace, na kterou bylo šetření zaměřeno, je oblast pracovní migrace. Ta byla vybrána především proto, že se jedná o nejvíce rozšířený typ migrace a postihuje nejvíce země a může být i považována za oblast, ve které se o imigrantech nejvíce hovoří. V dnešních možnostech, jaké jsou nabízeny v pracovní migraci by mělo být přímo očekáváno, že bude obecně pracovní migrace přijímána. V tomto ohledu však by mohl hrát roli faktor imigrace a emigrace za pracovními nabídkami. Mohlo by být rovněž očekáváno, že lidé obecně podporují pracovní migraci zejména z důvodů možností vycestovat za pracovními příležitostmi a pobyty. Naopak by nemusela být pracovní migrace přijímána z pohledu příchodu imigrantů za prací do České republiky a především příchodu pracovních imigrantů z tzv. třetích zemí.

Mezi studenty jednoznačně převládá podpora mezinárodní migrace, kdy pracovní migraci podporují téměř tři čtvrtiny respondentů (69%), oproti tomu pracovní migraci nepodporuje ani celá jedna čtvrtina (19%).

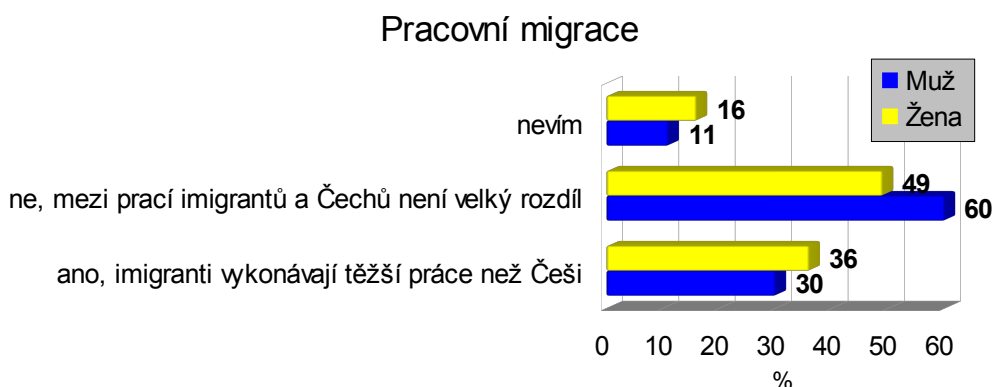
Graf 5: Jste pro nebo proti mezinárodní pracovní migraci?

I přestože je pracovní migrace ve velké míře podporována, tak zaměstnávání imigrantů není příliš pozitivně přijímáno. Studenti vysokých škol se v této oblasti domnívají téměř v polovině případech, že imigranti berou práci českým občanům (49%), pouze 38% respondentů se domnívá opak, tedy že imigranti neberou práci českým občanům. Nadále se studenti nedomnívají, že by imigranti vykonávali těžší práce než čeští občané, mezi prací těchto dvou skupin pracovníků není velký rozdíl (50%) a i nadpoloviční většina studentů (53%) se domnívá, že není nutné zaměstnávat stále větší počet imigrantů pro práci, kterou nechtějí čeští pracovníci vykonávat.

Pokud bychom se na jednotlivé odpovědi podívali ze sociodemografického pohledu, tak by bylo možné říci, že ženy na jednu stranu méně podporují pracovní migraci (68%), ale na druhou se taktéž domnívají, že není potřeba zaměstnávat stále více imigrantů pro práci, kterou nechtějí vykonávat Češi (54%) a více se domnívají, že imigranti berou práci českým občanům (47%). Dle jejich názoru není rozdíl mezi prací českých a zahraničních pracovníků (49%). Za pozornost stojí uvést, že ženy volí oproti mužům ve více případech odpověď nevím, což by bylo možné považovat za důsledek tématu, kdy se jedná o nepříliš zveřejňovanou problematiku.

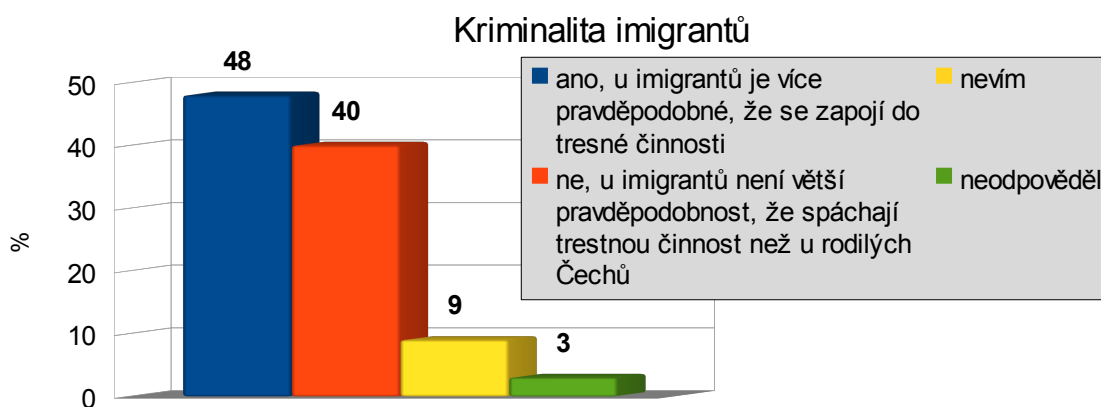
Z pohledu mužů bychom mohli výsledky prezentovat téměř totožně. Muži rovněž

ve větším počtu podporují pracovní migraci (76%), domnívají se, že není nutné zaměstnávat stále větší počet imigrantů (56%) a nemyslí si, že by byl mezi prací imigrantů a Čechů velký rozdíl (60%). Rovněž jasně zastávají názor, že imigranti berou práci českým lidem (57%). Z toho můžeme konstatovat, že muži mají totožný názor jako ženy.

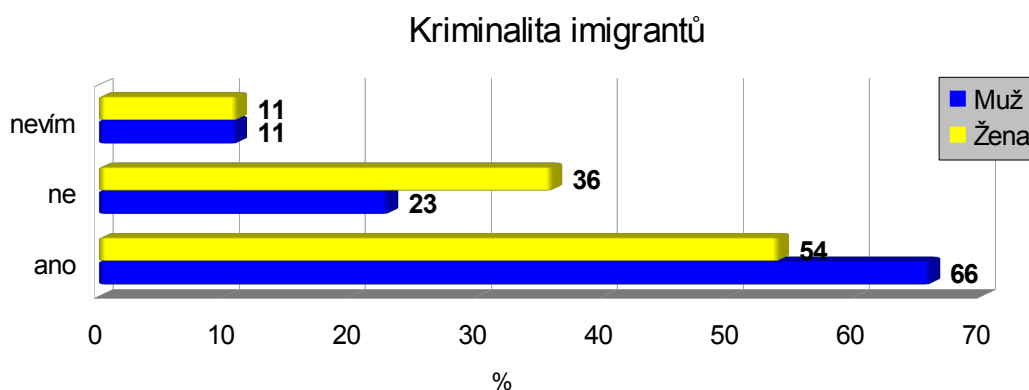
Graf 6: Myslíte si, že imigranti vykonávají těžší práce než Češi, nebo tam není velký rozdíl?

V další části šetření byly studenti dotazováni na oblast kriminality, a to zejména proto, že je označována jako jeden z negativních projevů migrace. Konkrétně byly zjišťovány postoje, zda je cizinců žijících v České republice mnoho či nikoliv, zda počet imigrantů ovlivňuje míru kriminality a zda je u imigrantů větší pravděpodobnost páčání trestné činnosti.

Graf 7: Myslíte si, že je u imigrantů více pravděpodobné, že se zapojí do trestné činnosti než u rodilých Čechů?

V otázce na zvýšenou pravděpodobnost kriminality u cizinců, kteří imigrují do ČR, vyjádřila necelá polovina respondentů (48%) názor, že u imigrantů je více pravděpodobné, že se zapojí do trestné činnosti, kdežto druhá necelá polovina respondentů vyjádřila zcela opačný názor. 40% studentů se domnívá, že není u imigrantů vyšší pravděpodobnost páchaní trestné činnosti, než je pravděpodobnost u rodilých Čechů. Rostoucí míru kriminality vlivem imigrace a větší pravděpodobnost kriminálního jednání více zastávají ve svých názorech muži, ženy jsou téhož názoru, pouze jednotlivé odpovědi nejsou zcela tak jasné jako u mužů.

Graf 8: Domníváte se, že počet imigrantů v ČR ovlivňuje míru kriminality?

V poslední závěrečné části dotazníkového šetření byly použity otázky zaměřené na legislativu migrace, kdy studenti vyjadřovali souhlas s mírou platnosti zákonů v ČR. Respektive byly položeny otázky, zda souhlasí či nesouhlasí se zrušením, se zmírněním, s ponecháním stávajících zákonů či by měly být zákony zpřísněny nebo dokonce by měla být imigrace do ČR zastavena. Tato otázka byla inspirována výzkumem veřejného mínění uskutečněném ve Velké Británii, proto byla zvolena a je následně porovnávána v další části práce.

4.6 Vzájemné porovnání výzkumného šetření s tuzemskými a zahraničními výzkumy veřejného mínění

Pro srovnání dat z uvedeného dotazníkového šetření a dat z tuzemských a zahraničních výzkumů na stejné téma byly použity zejména výzkumy CVVM z oblasti občanské společnosti, v níž jsou zahrnuty i výzkumy na imigraci. Data byla poskytnuta, respektive získána z Českého sociálněvědního datového archivu. Pro vzájemné porovnávání bylo zvoleno také šetření výzkumné agentury Ipsos-MORI, které se zaměřuje na výzkumy veřejného mínění ve Velké Británii. Do výzkumu a porovnávání byly vybrány otázky na počet imigrantů v zemi, otázky na multikulturalitu země, pracovní migraci, kriminalitu a legislativu. V podstatě byl standardizovaný dotazník použitý v předcházející analýze sestaven na základě dotazníkových šetření z CVVM a Ipsos-MORI.

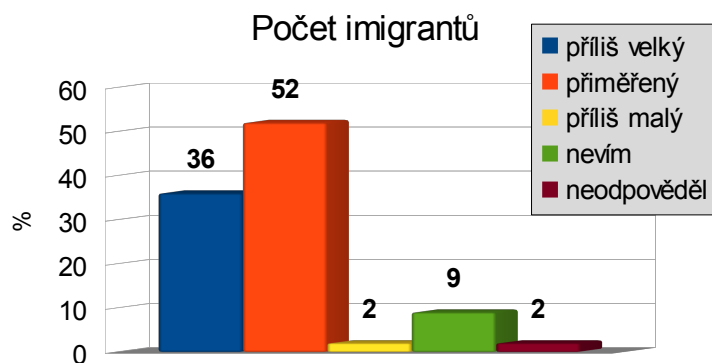
Výzkumná šetření CVVM zaměřená na občanskou společnost, a která byla použita v této práci, byla uskutečněna v březnu a v červnu 2012, kdy byly oba výzkumy zaměřeny na celou populaci ČR a jednotliví respondenti byli vybíráni kvótním výběrem. Samotné šetření probíhalo metodou standardizovaného rozhovoru. Z výzkumu byly vybrány otázky na názor o počtu imigrantů v zemi a přizpůsobení se majoritní společnosti. Aby byla zvýšena významnost a účinnost srovnání mezi výzkumným šetřením této práce a výzkumem CVVM, byla data veřejného mínění redukována pouze na odpovědi studentů vysokých škol. To umožnilo lepší vzájemné porovnání a následnou aplikaci závěrů, i když není možné zajistit, aby se jednalo pouze o studenty veřejných státních institucí. Výzkumné šetření uskutečněné ve Velké Británii jako Immigration Poll bylo uskutečněno již v roce 2007 jako soubor rozhovorů face-to-face a výsledky byly rovněž zobecňovány na celou populaci. Toto šetření bylo použito především pro porovnávání dat o legislativě. Pro porovnávání počtu imigrantů v zemi bylo využito šetření Rivers of blood survey z roku 2008. V oblasti multikulturalismu byla data porovnávána dle British views of immigrations z roku 2003. Nadále byly využity výsledky výzkumu publikovaném

v rámci The Migration observatory at the University of Oxford.

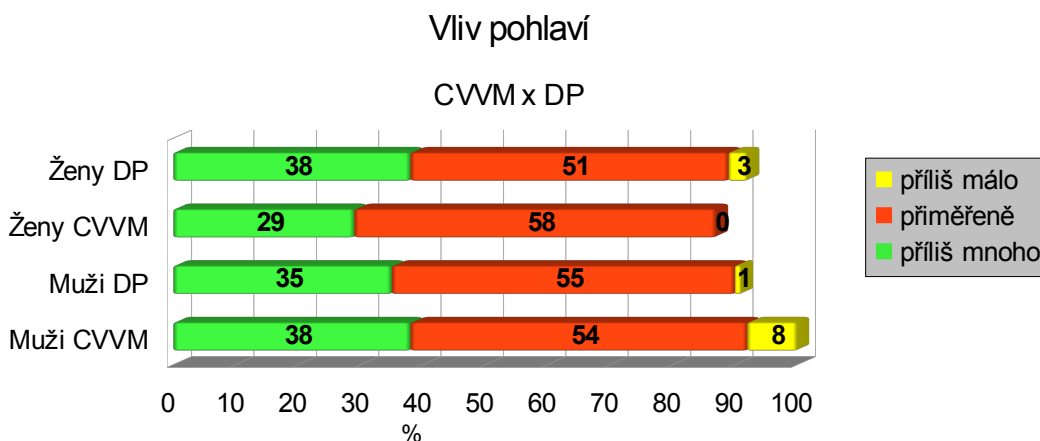
4.6.1 Srovnání s CVVM

Pro srovnávání dat byla provedena reanalýza původních dat Centra pro výzkum veřejného mínění. Původní výzkum byl realizován jako osobní rozhovory s tazatelem na vzorku 1053 respondentů. Jednotliví respondenti byli do výzkumu vybráni kvótním výběrem na základě kvóty kraj, velikost místa bydliště, pohlaví, věk a vzdělání. Mezi respondenty byli zařazeni pouze občané starší 15 let. [Tabery 2012] Pro účely srovnání předešlé analýzy byli z těchto respondentů vybráni pouze ti jedinci, kteří v současné době uvedli status student a jsou starší 19ti let a tedy se dá předpokládat, že splňují podmínku studia na VŠ. Z původního počtu 1053 respondentů tuto podmínku splnilo pouze 48 jedinců. Úmyslně byla vynechána podmínka místa bydliště Praha, jelikož by se počet respondentů snížil na velmi malý počet (6). Proto byli porovnáváni všichni studenti bez ohledu na pobyt bydliště.

Při vzájemném porovnávání byly zvoleny názory na počet imigrantů v ČR. V obou případech respondenti vyjadřovali, zda se domnívají, že je počet cizinců/imigrantů v ČR příliš velký/příliš mnoho, přiměřený nebo příliš malý/příliš málo. Jak ukazují výsledky zachycené v grafu uvedeném níže, nadpoloviční většina respondentů (52%) se domnívá, že v České republice je počet imigrantů přiměřený k celkové majoritní populaci. Že je v ČR příliš velký počet imigrantů se domnívá 36% dotázaných a pouze 2% má opačný názor, že je počet imigrantů příliš malý. Z pohledu pohlaví jednotlivých studentů odpověď „příliš velký“ volili více muži (38% ze všech odpovídajících mužů). Rozdíly mezi odpověďmi mužů a žen jsou však velmi podobné, respektive téměř si odpovídají. V obou případech jednoznačně převládá názor, že počet cizinců/imigrantů je v zemi přiměřený, není jich ani příliš mnoho, ani příliš málo. Jak v reanalýze dat CVVM, tak i ve výzkumném šetření se následně více respondentů domnívá, že je zde příliš mnoho cizinců/imigrantů, zcela opačný názor má minimum dotázaných.

Graf 9: Jaký je podle Vás počet imigrantů v ČR?

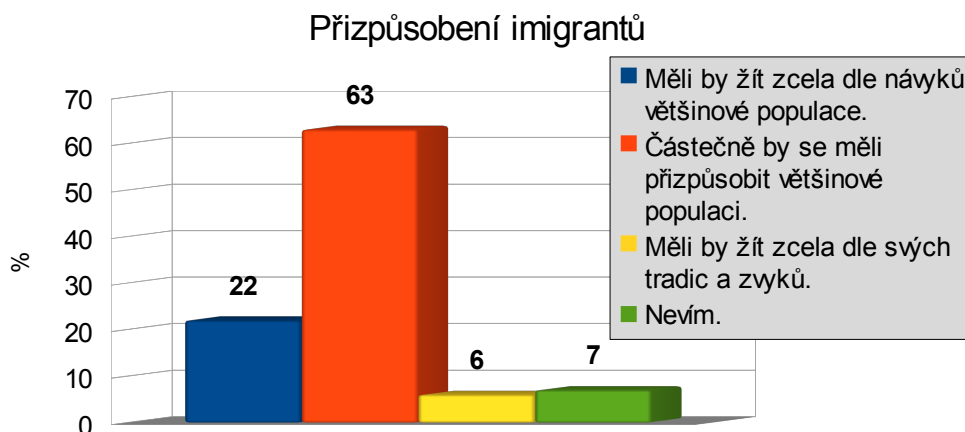

Graf 10: Počet imigrantů/cizinců v ČR

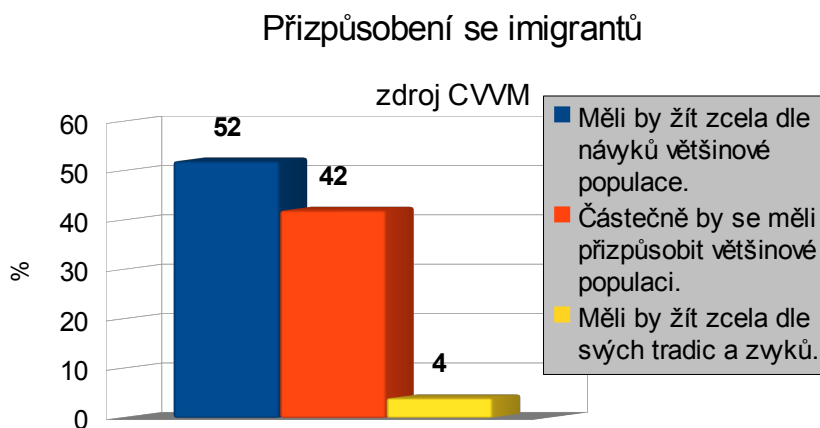
Již před vzájemným porovnáváním získaných dat bylo možné očekávat velmi podobné výsledky mezi oběma skupinami respondentů. Rovněž by bylo možné očekávat i podobnost ze sociodemografického pohledu vlivu pohlaví.

Jako další otázku, kterou jsem se rozhodla porovnat, jsem zvolila téma přizpůsobení se imigrantů většinové populaci. Zde měli studenti vyjádřit svůj názor na spolužití imigrantů a majority, zda by se měli cizinci či imigranti celkově přizpůsobit většinové populaci, částečně se přizpůsobit nebo by si měli žít dle svých zvyků a tradic.

V této oblasti studenti v rámci DP prokázali, že by se měli imigranti částečně přizpůsobit společnosti, do které přichází (63%). Naopak pouze necelá čtvrtina dotázaných (22%) se domnívá, že by měli imigranti zcela žít dle návyků většinové populace a velmi malý počet studentů (6%) se domnívá, že by se vůbec imigranti neměli přizpůsobovat a měli by tedy žít zcela dle svých návyků a tradic.

Graf 11: Domníváte se, že by měli imigranti trvale žijící v ČR zcela žít dle návyků většinové populace nebo by měli zachovávat zvyky a tradice své původní kultury?

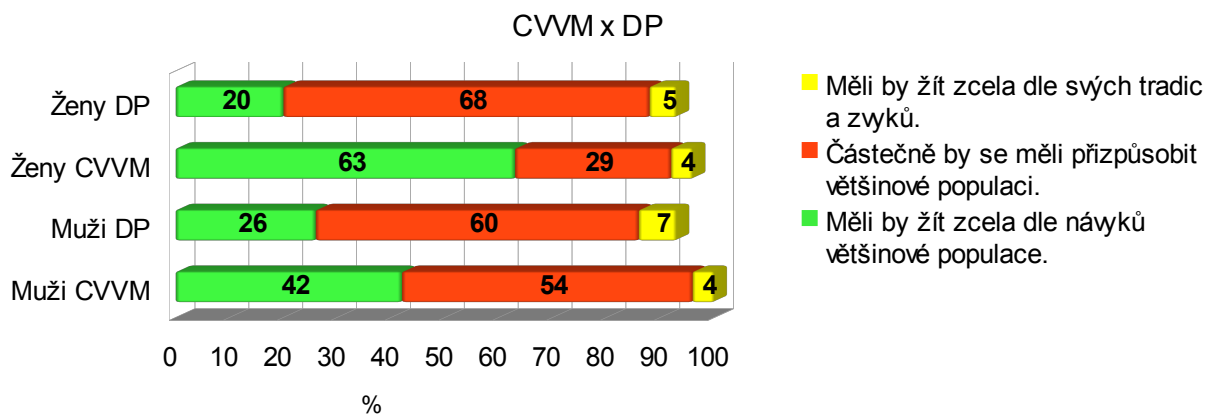

Graf 12: Jak moc by se cizinci v ČR měli přizpůsobit.

V této otázce naopak dochází k prvním rozporům mezi názory mezi dotázanými skupinami respondentů. Studenti dotázaní v rámci diplomové práce jednoznačně vyjádřili názor, že by se měli imigranti částečně přizpůsobit společnosti, do níž přicházejí, naopak studenti z CVVM vyjádřili ve větší míře názor jiný. Domnívají se, že by se měli imigranti/cizinci přizpůsobit co nejvíce je to možné, tedy by měli zcela žít dle majoritní společnosti (52%). O něco málo respondentů se však domnívá, že by se měli přizpůsobit přiměřeně, měli by se částečně přizpůsobit společnosti, ale zároveň žít i dle svých zvyklostí a tradic (42%).

Respondenti byli nadále v rámci šetření dotazováni, zda se domnívají, že počet imigrantů ovlivňuje míru kriminality v zemi. Kriminalita je obecně považována jako jeden z negativních projevů migrace, proto bylo cílem zjistit, zda studenti vidí určitou souvislost mezi mírou kriminality a počtem imigrantů v zemi. Z nabízených odpovědí nadpoloviční většina (57%) zastává názor, že ano, domnívají se tedy, že zvyšující se počet imigrantů má vliv na míru kriminality. Naopak pouze tři desetiny studentů (30%) zvolily odpověď „ne“, nedomnívají se, že existuje souvislost mezi počtem imigrantů a mírou kriminality. I z výsledných dat z CVVM jednoznačně vychází, že se respondenti domnívají, že existuje vztah mezi mírou kriminality a počtem imigrantů/cizinců v zemi. Nadpoloviční většina všech respondentů vyjádřila souhlas (25%) či částečný souhlas (33%) s tímto tvrzením. Pouze necelá jedna desetina vyjádřila opačný názor, nesouhlas 4% a částečný nesouhlas 6%. V tomto případě však neplatí podobnost názorů mezi názory respondentek a respondentů v rámci výzkumných skupin. Na jednu stranu je podobnost mezi skupinami zjevná, na druhou stranu ale panuje odlišný názor zejména mezi ženami. Respondentky z analýzy v rámci diplomové práce jednoznačně ve větší míře podporují částečné přizpůsobení se, kdežto ženy z dat CVVM téměř ve stejné míře podporují co největší přizpůsobení se majoritní společnosti. Muži si v tomto názoru téměř odpovídají. Dle mého názoru se však na výsledném porovnávání projevuje nejvíce nerovnoměrné zastoupení respondentů, kdy se výzkumu pro tuto práci zúčastnilo 156 žen a 94 mužů a v reanalýze z CVVM pouze 24 žen a 24 mužů.

Přizpůsobení se imigrantů

Graf 13: Přizpůsobení se imigrantů z pohledu pohlaví respondenta

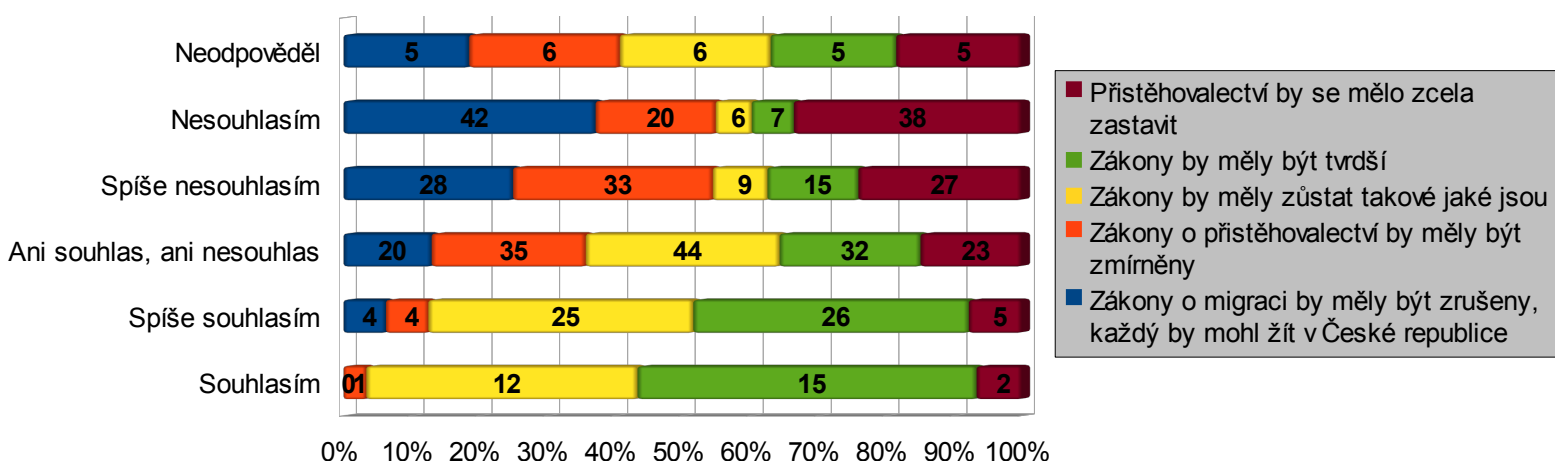
4.6.2 Srovnání s výzkumem veřejného mínění Ipsos-MORI ve Velké Británii

V rámci této práce, jak už bylo dříve řečeno, budou jednotlivé otázky na téma migrace porovnávány nejen s tuzemskými, ale i zahraničními výzkumy. Cílem této části je zejména poukázat na odlišnosti v názorech mezi českými studenty a občany Velké Británie, kteří byly zahrnuti do výzkumu veřejného mínění. V této části jsem si vědoma problematiky srovnání, a to zejména proto, že výzkum v rámci diplomové práce byl zaměřen pouze na současné studenty vysokých veřejných škol v Praze a výzkumu z Velké Británie, kdy byla základním souborem celá populace. I když v tomto případě nelze využít reanalýzu dat, zvolila jsem jej proto, bych ukázala odlišnost. Z tohoto důvodu jsem ke srovnání využila pouze jednu oblast analýzy. Již při sestavování dotazníkového šetření byla do něj vložena část týkající se legislativy, která přímo odpovídá i části zkoumání ve výzkumu Ipsos-MORI. Větší srovnání výzkumů z ČR a výzkumů z Velké Británie je využito v další části práce.

Podle výsledných dat z výzkumu provedeném pro využití této práce se nejvíce respondentů, kteří zvolili odpověď „souhlasím“ (15%) a „částečně souhlasím“

(26%), v této oblasti domnívá, že by dosavadní legislativa měla být zpřísněna. Jako druhé nejčastěji pozitivně podporované tvrzení bylo zvoleno to, jenž je pro zachování dosavadních platných zákonů. V tomto případě zvolilo odpověď „souhlasím“ 12% a „částečně souhlasím“ 25% ze všech odpovídajících studentů. Nejméně respondenti vyjádřili souhlas s tvrzením, že by měly být zákony upravující migraci zrušeny a v České republice by mohl žít každý, jak by chtěl, dále pozitivně přijat nebyl rovněž názor, že by zákony byly zmírněny. Na druhou stranu respondenti ani příliš nepodporují totální zastavení přistěhovalectví. Naopak nejvíce volenou odpovědí byla odpověď ani souhlas, ani nesouhlas, kdy se respondenti nebyli schopni rozhodnout mezi ostatními možnostmi. V podstatě by se mohlo říci, že nemají na danou otázku odpověď či názor, nebo ani jedna nabízená možnost neodpovídá názoru respondenta.

Zákony o migraci

Podle pohlaví nelze říci, že by názory byly zcela odlišné, ve většině zkoumaných otázkách si naopak odpovědi dle faktoru pohlaví odpovídají. Na tvrzení „Zákony o migraci by měly být zrušeny, každý by mohl žít v České republice“ jednoznačně obě pohlaví vyjádřila nesouhlas či částečný nesouhlas, popřípadě nesouhlasili ani souhlasili.

Z výsledků by však mohlo být i vyčteno, že pozitivní názory zvolily ve velmi malé míře pouze ženy, což by mohlo být označeno za altruističtější a sociálnější vnímání sociálních otázek. Téměř totožné odpovědi je možné sledovat i pro tvrzení o zmírnění zákonů, kdy ženy i muži nesouhlasí či částečně nesouhlasí, nebo opět nevyjádřili souhlas ani nesouhlas. U teze o zachování dosavadních zákonů o migraci je možné sledovat mírný zlom, kdy již nepřevládají u obou pohlaví negativní názory, ale více jsou voleny možnosti odpovědi souhlasím, částečně souhlasím a opět vyjádření ani souhlasu, ani nesouhlasu. Největší souhlas, jak z pohledu všech respondentů, tak i z pohledu pohlaví, vyjádřili respondenti u zpřísnění dosavadních zákonů, kdy ženy souhlas vyjádřily v 15ti% případů a částečný souhlas v 28mi% případů. Muži s tímto tvrzením více souhlasili (17%) a částečně souhlasili (25%). Naopak při tvrzení o celkovém zrušení přistěhovalectví byly zvoleny opět negativní odpovědi, muži ani ženy ve velké míře nesouhlasí nebo částečně nesouhlasí s tímto návrhem. Celkově tedy muži i ženy podporují zpřísnění dosavadní legislativy, čímž se v podstatě domnívají a chtějí, aby byly podmínky pro migraci více změněny. I přes tento jejich názor však nechtějí celkové ukončení přistěhovalectví.

Rozdílnost, časté využití možnosti odpovědi ani souhlas, ani nesouhlas a v podstatě i zachování dosavadní platné legislativy bych dle mého názoru přisoudila nejvíce tomu, že každého imigranta respondenti vnímají jinak. V podstatě by se jednalo o to, že například Vientamci jsou přijímáni mnohem lépe než například Ukrajinci. Jak už jsem i dříve v práci uvedla, nejvíce jsou českými občany přijímáni Slováci, Poláci, Židé, Řekové a Němci. Naopak nejméně sympatičtí jsou pro Čechy Rumuni, Ukrajinci, Albánci a Romové.¹⁴ Proto bych i očekávala, že kdyby se měli respondenti vyjádřit k legislativě vůči určité národnosti, tak by mohly být výsledky přesně opačné a třeba u Slováků by dovolili žít i za mírnějších podmínek. A dokladem i toho může být to, že je v zákoně uplatňován rozdílný přístup k občanům přicházejícím ze států patřících do EU a občanům tzv. třetích zemí.

14 Viz také CVVM: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6808/f3/ov120413.pdf

Naopak při porovnávání s výzkumem ve Velké Británii musíme brát v úvahu, že byl prováděn na mnohem větším počtu respondentů (2057). Podle výsledků však Britové vyjádřili rovněž souhlas s tím, že by měly být zákony o přistěhovalectví zpřísněny.[Ipsos Mori 2007] Celkem však výzkum, který byl uskutečněn v rámci University of Oxford, prokázal, že je imigrace ve Velké Británii velmi nepopulární a je zde příliš mnoho imigrantů [The Migration Observatory 2012] Rovněž je i dle výzkumu Eurostatu za rok 2009 je Spojené Království zemí, do níž přišlo za daný rok nejvíce přistěhovalců. Naopak je však i zemí s nejvyšším počtem vystěhovaných osob ze států EU [Eurostat 2009].

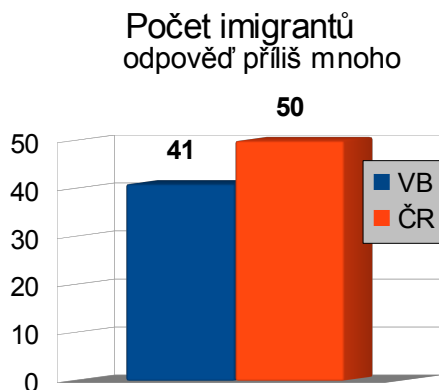
4.6.3 Srovnání výzkumů veřejného mínění v České republice a Velké Británii

Pro účely srovnání názorů na téma imigrace a migrace domácích a zahraničních výzkumů byly použity výstupy především Centra pro výzkum veřejného mínění a již dříve zmíněné agentury IPSOS-MORI působící ve Velké Británii. Již podle dříve uvedených dat se respondenti v obou zemích domnívají, že je v jejich zemi příliš mnoho přistěhovalců. Ve Velké Británii, která je obecně považována za vyspělou západní zemi, by se dalo očekávat, že je multikulturní a že nevidí imigraci jako problém. Velká Británie nabízí v současné době velké pracovní a studijní možnosti a s tím, že je otevřená a je součástí EU, by měla počítat se zvýšeným přílivem imigrantů a cizích příslušníků. Vždyť mnozí mladí lidé odcházejí za pracovními a studijními zkušenostmi právě do Velké Británie. Jen samotná agentura Student Agency nabízí 8 pracovních odvětví, kde se každý může uplatnit.¹⁵ I přestože je tedy Velká Británie zemí, kam má namířeno mnoho imigrantů, je imigrace občanů v zemi silně nepodporována a je považována za jeden z klíčových problémů země. Dokonce ji respondenti zařadili mezi 4 nejdůležitější problémy země. Nutné je také podotknout, že se hovoří o přistěhovalcích, zařazení jsou tedy i ti, kteří do země přicházejí na krátkodobý pobyt. A dle průzkumů se nejedná o názory z posledních

¹⁵ Au pair, Mother's Help, Home assistant, Práce v hotelnictví, Studijně pracovní pobyt, Gastronomie, Assitenční a ubytovací služby, Housekeeping, více viz <http://www.studentagency.cz/pracovni-a-au-pair-pobyty/velka-britanie>

několika let, ale přistěhovalectví je ve Velké Británii považováno za dlouhodobě negativní.

[The migration observatory 2012]

Graf 14: Počet imigrantů v zemi.

Proč je však přistěhovalectví v Británii negativní z výzkumů nevyznívá. Jediné, co občané vyjádřili je oproti dřívějším názorům to, že je pro zemi dobré, že je multikulturní a domnívají se, že občané VB nemusí být bílé barvy pleti. Naopak se domnívají, že Velká Británie ztrácí svou kulturu. [Ipsos Mori 2007] Proč je tedy považována za negativní? Jedním z důvodů může být špatná zkušenost s přistěhovalci v jejich blízkém okolí nebo kritický pohled by mohla ovlivňovat ve velké míře média. To se však nepotvrdilo a mnohem více převládá obecný strach z přistěhovalectví než aby obavy plynuly z vlastních zkušeností. V této oblasti je pro občany také velmi důležité o jaký typ přistěhovalce se jedná, v oblasti povolání hraje důležitou roli kvalifikace a obor práce, podle níž jsou pak Britové k přistěhovalcům tolerantnější. Jak uvádí, v případě zdravotního personálu a asistenční služby v oblasti zdravotnictví a pečovatelské a celkově pozice týkající se zdravotnictví ve VB, není důležité, zda se jedná o přistěhovalce či nikoliv. Přistěhovalci jsou v těchto oblastech mnohem více přijímáni než jiní pracovníci. [The migration observatory 2012] Britové tedy na jednu stranu vidí přistěhovalectví velmi kriticky, ale rovněž i podporují multikulturalitu země a potřebné přistěhovalce tolerují více než ty, co vykonávají pozice, které nejsou pro občany příliš významné.

Pokud se na imigraci podíváme pohledem občanů z České republiky, tak ti rovněž jako Britové vidí imigraci kriticky. I dle jejich názoru je v jejich zemi příliš velký počet imigrantů a stejně tak je vidí i jako problematickou skupinu. Zajímavé je dle výsledků CVVM na danou problematiku zejména to, že respondenti vidí přistěhovalce jako problematické jen na celorepublikové úrovni, dle faktoru místa bydliště nepřipadají přistěhovalci občanům jako problematičtí. Z toho by mohlo být vyvozeno to, že jedinci nemají špatnou zkušenosti s přistěhovalci ve svém místě bydliště a že vidí imigraci negativní celkově jen pro zemi. Důvody proč je tak hodnotí mohou být různé, převážně ekonomické a bezpečnostní v souvislosti s kriminalitou a pocitem bezpečí. Přistěhovalci jsou ve velké míře vnímáni na jednu stranu jako osoby, které berou práci českým občanům, ale na druhou stranu respondenti podporují pracovní migraci a souhlasí se zaměstnáváním cizinců. Dále je cizincům přisuzováno zvyšování kriminality a jsou považováni za narušitele bezpečí v zemi. Pro občany rovněž způsobují vyšší zdravotní riziko a jsou tedy více původci nemocí. [Tabery 2012] Jak jsou ve Velké Británii více přijímáni ti pracovníci, kteří jsou vyučeni pro potřebné zaměstnání, tak i v České republice převládá názor, že přistěhovalci by měli být zaměstnáváni pouze v těch odvětvích, o něž nemají občané zájem. Rovněž by se mělo omezit zaměstnávání imigrantů v oblastech s vysokou mírou nezaměstnanosti, což by logicky vedlo k vyššímu zaměstnávání původního obyvatelstva. Při zaměstnávání jsou pak více upřednostňováni občané ze států EU a zároveň levná pracovní síla ohrožuje míru zaměstnanosti v zemi. [Červenka 2012] Naopak z pohledu kultury nejsou imigranti viděni negativně. Již dříve bylo naznačeno, že by pro ČR bylo nejlepší, kdyby se cizinci přizpůsobili majoritní společnosti v co nejvyšší míře a aby se cizinec dobře začlenil a byl mu umožněn trvalý pobyt, tak by měl umět český jazyk. Velký vliv na přijetí cizince má rovněž i to, zda je zaměstnaný či nikoliv. [Buchtík 2012] Z pohledu srovnání je v obou případech imigrace vnímána negativně a existují obavy z jejího rozšiřování. Přistěhovalci jsou hodnoceni jako problémoví, ale když se jedná o jedince, který by vykonával pozici, jež je důležitá pro celou zemi, tak je přijat zcela velmi

dobře, ba dokonce i uvítán. Pokud se však jedná o jedince, který vykonává práci jinou než například ve zdravotnictví či je levná pracovní síla, tak je na něj pohlíženo jako na někoho, kdo zaujímá pozici, na níž by mohl pracovat Čech a není bráno v potaz, zda ji chce někdo vykonávat nebo ne. Dá se říci, že tak jako v Británii nemají rádi přistěhovalce, tak Češi rovněž nemají rádi přistěhovalce. Z mého pohledu je to možné vnímat tak, že my Češi nepřijímáme pozitivně pracovníky z východu, respektive levnou pracovní sílu, tak Britové nepřijímají nás, kteří jsme pro ně rovněž levnou pracovní silou. Pozitivně je viděna naopak kulturní stránka migrace, ne však vždy ve stejné míře. Multikulturní povaha zemí umožňuje soužití více kulturních, etnických a národnostních skupin vedle sebe a to je na jednu stranu respektováno, ale na druhou by neměl být umožněn vstup do země jen tak každému. Občané by si pravděpodobně nejlépe sami vybírali, koho přijmou a koho ne.

4.7 Závěr výzkumné části

Cílem celé výzkumné části bylo přiblížit a následně porovnat získané názory a postoje studentů vysokých veřejných škol v Praze na téma migrace. Následně byla získaná data porovnávána s výstupy výzkumu veřejného mínění z Centra pro výzkum veřejného mínění, přičemž data z CVVM byla pro tyto účely reanalyzována dle specifických požadavků. Pro zvýšení významnosti výzkumu byl do této části zařazen výzkum na téma migrace probíhající ve Velké Británii, se kterým byla získaná data a výstupy z CVVM rovněž porovnávány.

Ze samotného šetření vyplynulo, že **studenti podporují interkulturní uspořádání společnosti** a ve velké míře **podporují pracovní migraci**. Tyto informace znázorňují, že respondenti jsou příkloněni k soužití více kultur v jedné zemi a k rozvíjení vzájemných vztahů. To samé vyplývá i z podpory pracovní migrace. Je možné tedy vyčíst podporu při zaměstnávání přistěhovalců, ale i odchod Čechů za prací do jiných zemí. I přestože je migrace podporována, tak se respondenti domnívají, že by **měly být**

zákony týkající se přistěhovalectví a migrace zpřísněny. Je tedy pozoruhodné, že imigranti jsou podporováni, interkulturalismus je rovněž podporován, ale měly by být přísněji legislativně upraveny. Tady bych nejvíce hledala odůvodnění především v tom, že při vyslovení pracovní migrace jsou více zohledňovány migrační přesuny ze země, respektive si jedinec pod tímto pojmem více představí odchod za pracovními možnostmi do jiné země, než to, že by přišel jedinec do naší země. Dle mého názoru může u jedinců převládat emigrační pohled nad imigračním. Dalším rozporuplným poznatkem by mohlo být i mínění na téma počtu imigrantů v zemi a míry jejich přizpůsobení. Dotázaní studenti se však v této otázce oproti výzkumům veřejného mínění domnívají, že je v zemi **přiměřený počet cizinců.** Při porovnávání s celorepublikovým názorem, kde převládal názor, že je počet cizinců příliš velký, nám vyplývá vyšší tolerantnost. Studenti jsou v této **oblasti více tolerantnější i v oblasti přizpůsobení se většinové společnosti,** kdy opět oproti výzkumu veřejného mínění **jsou zastánci částečného přizpůsobení se místo co největšího přizpůsobení se společnosti.** Je tedy dobré zmínit, že všichni občané ČR mají kritičtější pohled na imigraci než studenti. Tuto rozdílnost bych přisoudila zejména složení respondentů při výzkumu veřejného mínění, kdy jsou do výběrového vzorku pro zajištění reprezentativity zařazeny velmi názorově odlišné skupiny. Proto zde hrají především velkou roli faktory věku, ekonomické aktivity a stupně dosaženého vzdělání. Dá se předpokládat, že osoby staršího věku budou mít odlišný názor než osoby v současné době studující na vysoké škole. Dále je evidentní, že odlišný názor mají osoby, které mají nejvyšší dokončené vzdělání na základní škole nebo odborném učilišti, odlišný názor budou rovněž i lidé, kteří přicházejí s imigranty, cizinci, přistěhovalci do každodenního styku a osoby, které potkají cizince jednou měsíčně. Důležitým faktorem je i dle mého názoru osobní zkušenost, která mnohdy bývá utajena a není možné se jí dovtípit. Jednoduše řečeno na utváření názoru na jakékoliv téma působí velké množství podnětů, a proto po regulaci dat pouze na studenty vysokých škol už nedocházelo k téměř žádným odlišnostem v jednotlivých názorech.

Dále jsem si jako velmi důležitý cíl v této části zvolila srovnávání zahraničních a tuzemských výzkumů na téma migrace. **Zde se mi jeví i přes odlišný počet respondentů, který nebyl až tak značný, velká podobnost.** Z obou výzkumů vyplývá obava z růstu počtu přistěhovalců a vnímání přistěhovalců jako problémovou skupinu. Ale opět je i podpora multikulturality a vzájemného soužití. Jak jsem se i dříve zmínila, přistěhovalci jsou jak v Británii, tak i v Česku pozitivně přijímáni tehdy, pokud jsou potřeba a jsou k užtku společnosti. V Británii jsou to zejména zdravotní personál a asistenční služba pro oblast pečovatelsví, v Česku by to mohli být pracovníci těžkého průmyslu. Vřele jsou přijímáni ti, co dokáží obohatit zemi, ať se jedná o jakýkoliv obor. Negativně jsou naopak přijímáni zejména ti, co jsou nabíráni jako levná pracovní síla a zastupují pozice, které jsou většinou velmi fyzicky náročné. V Česku tuto skupinu tvoří nejvíce pracovníci z tzv. třetích zemí a ti jsou také nejhůře společností přijímáni. Jak jsem se i dříve již zmínila, to jak my Češi přijímáme Ukrajince a jiné, tak Britové mohou přijímat nás. A přitom někteří vykonávají práci, která zcela neodpovídá jejich kvalifikaci například lékaře, a i za pro nás podřadnou práci dostanou lepší finanční ohodnocení než za výkon povolání lékaře v jeho původní zemi.

Pro přijetí či zamítnutí základních hypotéz jsem porovnávala nejprve názory mužů a žen na problematiku migrace. Na základě třídění získaných dat je hypotéza **„V jednotlivých názorech mužů a žen na téma migrace neexistují odlišnosti“ přijata.** Přijala jsem jej zejména proto, že v téměř všech otázkách jsou názory téměř totožné či velmi podobné, pouze v otázce na téma větší pravděpodobnosti zapojení se cizinců do kriminality jsou názory odlišné. Podobnost názorů byla zkoumána jak v samotném šetření pro účely této práce, tak byly porovnávány i názory mezi ženami a muži z tohoto výzkumu a výzkumu CVVM. Mezi ženami byla odhalen odlišný pohled na přizpůsobení se imigrantů majoritní společnosti. Studentky z výzkumů CVVM zastávají názor, že se cizinci/imigranti mají co nejvíce přizpůsobit, naopak studentky z výzkumů diplomové práce upřednostňují pouze částečné přizpůsobení se. Názory mužů si v porovnávané otázce

naopak velice odpovídají. Druhá hypotéza („**Názory studentů vysokých škol jsou totožné s míněním studentů získaných v rámci celoplošného výzkumu veřejného mínění na téma migrace a cizinců v ČR**“) byla zaměřena na porovnávání názorů studentů z obou výzkumů. Zde byla **hypotéza opět přijata**, jelikož názory si po reanalýze dat z výzkumu CVVM opravdu korespondují, i když před redukcí dat byly názory velice rozdílné. Jak jsem už dříve uvedla, tak hrají zde velkou roli faktory věku, stupeň vzdělání, pracovní aktivita a další. Třetí základní hypotézou, kterou jsem si pro testování, je hypotéza porovnávání celoplošných výzkumů veřejného mínění v ČR a ve Velké Británii: „**Mínění českých občanů v oblasti migrace odpovídá mínění britských občanů na stejné téma**“. I tato třetí hypotéza byla na základě dříve uvedených závěrů **přijata**.

Ve výzkumné části jsem dosáhla cíle, tak jak jsem si předsevzala. Získala jsem mínění studentů o oblasti migrace a porovnála jsem je s názory jinými. To že ne vše vyšlo pozitivně a pohled na cizince, přistěhovalce či imigranty není ideální, dokazuje nutnost zkoumání této problematiky. Kdybychom se nesnažili získat názor veřejnosti a rovněž i názory imigrantů, tak bychom nikdy nemohli co nejvíce zobjektivnit platnou legislativu a hledat kompromisy pro integraci a odbourávání předsudků.

5 Závěr

V této práci na téma Migrace jako sociální fenomén jsem se zaměřila na problematiku migrace, zejména migrace jako procesu, který má vliv na celkové uspořádání společnosti. Z počátku jsem se věnovala migraci jako pojmu, nadále historickým skutečnostem a neopomenula jsem nastínit teoretická východiska. Migraci jsem pojala jako celosvětový proces, kdy dochází k míchání kultur, proto jsem do práce zahrнула i základní pojetí interkulturního a multikulturního uspořádání společnosti. Nadále jsem se zaměřila na výzkumy, které se týkají problematiky migrace a cizinců v ČR a znázorňují pohled a přístup majoritní české společnosti k přicházejícím imigrantům. Na základě těchto výzkumů jsem rovněž provedla analýzu mínění nynějších studentů vysokých škol na postavení imigrantů v české společnosti.

Z dotazníkového šetření, jak už bylo dříve řečeno, vyplynula podpora interkulturalismu a rovněž i pracovní migrace. V mnoha případech bylo však možné spatřit vliv neznalosti problematiky migrace. Jelikož se migrace obecně považuje za projev globalizace a otevřenosti světa a neustále se rozšiřují možnosti pro migrování, bylo by vhodné veřejnost více informovat. Rovněž dochází také k růstu počtu imigrantů v jednotlivých zemích, proto by i majoritní společnost měla být seznámena se situací imigrantů a zapojena do procesu integrace těchto jedinců. Při pohledu na postavení imigrantů v české společnosti se neprojevil velký vliv pohlaví dotázaných respondentů. Dle toho je možné říci, že na některé otázky migrace odpovídali jinak muži a jinak ženy, ale nejedná se o jednoznačné rozdílné přístupy.

A proč je migrace považována za sociální fenomén? Především můžeme říci proto, že postihuje celý svět a vlivem globalizovaných médií zasahuje některé země více a některé naopak méně. Nejžádanějšími cílovými zeměmi jsou zejména bohaté a ekonomicky stabilní státy, které nabízejí kvalitní životní podmínky a dostatek pracovních míst. **“Hlavní příčinou současné migrace jsou tedy socioekonomické rozdíly mezi**

bohatými a chudými zeměmi. Mnohem méně významné jsou pro stěhování obyvatelstva válečné konflikty, politické pronásledování, náboženské boje, kmenové genocidy a ekologické katastrofy.” [Šiklová 1998; 39] Za zemi, jež je vhodná pro imigranty, by mohla být považována rovněž Česká republika, i když pro mnoho migrujících jedinců tvoří pouze přechodnou zemi. Žije zde vedle sebe více národnostních skupin, jež jsou tolerovány a předsudky vůči těmto skupinám pomalu mizí. Migrace se jako sociální fenomén jeví tedy také v České republice a lze ji považovat za multikulturní zemi.

Již samotná věta „Migrace jako sociální fenomén“ a to, že ji někdo vyslovil a vypsál jako téma diplomové práce, dokazuje, že migrace je fenoménem. Kdyby nebyla, tak by nebylo o ní napsáno tolik článků, výzkumů, šetření, statí, knih jako doposud. Dokonce by nikdy nevznikla tato práce a nikdy by nebyla napsána tato věta.

6 Seznam použité literatury

6. 1 Bibliografické zdroje:

- Barša, Pavel 2003. *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-7325-020-9
- Drbohlav, Dušan 2001. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In Šišková, Tatjana (ed.) 2001. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, s. r. o. ISBN 80-7178-648-9
- Drbohlav, Dušan a kol. 2010. *Migrace a (i)migranci v Česku – Kdo jsme, odkud přicházíme, kam jdeme?* Praha: Sociologické nakladatelství ISBN 978-80-7419-039-1
- Drbohlav, Dušan 2008. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum ISBN 978-80-246-1552-3
- Giddens Anthony 1999. *Sociologie*. Praha: Argo ISBN 80-7203-124-4
- Holton, Robert 2006. Globalizace. In Harrington, Austin a kol. 2006. *Moderní sociální teorie: Základní témata a myšlenkové proudy*. Praha: Portál, s. r. o. ISBN 80-7367-093-3
- Jandourek, Jan 2010: *Čítanka sociologických klasiků*. Praha: Grada ISBN 978-80-247-2934-3
- King, Russell 2007. *Atlas lidské migrace*. Praha: Mladá fronta a. s.
- Potočková, Dana 1998. Společnost a interkulturalita. In Šišková, Tatjana, ed. 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu: Sborník: zdroje a formy rasismu a netolerance, informace o národnostních menšinách, hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, s. r. o. ISBN 80-7178-285-8

- Sartori, Giovanni 2005. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán
- Szaba, Szaló 2007. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-136-9
- Šiklová, Jiřina 1998. Připravme se na cizince. In Šišková, Tatjana, ed. 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu: Sborník: zdroje a formy rasismu a netolerance, informace o národnostních menšinách, hry a cvičení pro žáky a studenty*. Praha: Portál, s. r. o. ISBN 80-7178-285-8
- Šišková, Tatjana ed. 2001. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál s. r. o. ISBN 80-7178-648-9
- Thomas, William I., Znaniecky, Florian 1996. *The Polish Peasant in Europe and America: A Classic Work in Immigration History*. Urbana and Chicago: Board of Trustees of the University of Illinois ISBN 0-252-06484-4
- Zolberg, Aristide R., Benda, Peter M. 2001. *Global Migrants, global refugees. Problems and Solutions*. New York: Berghahn Books ISBN 1-571-8116-9

Ostatní zdroje:

- Centrum pro výzkum veřejného mínění – Sociologický ústav AV ČR
<http://www.cvvm.cas.cz/>
 - Buchtík, Martin 2012. Postoje české veřejnosti k cizincům – březen 2012.
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6809/f3/ov120416.pdf
 - Červenka, Jan 2011a. Postoje české veřejnosti k cizincům – březen 2011.
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101136s_ov110419.pdf
 - Červenka, Jan 2011b. Vztah Čechu k národnostním skupinám žijícím v ČR – březen
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101135s_ov110415.pdf2011.

- Červenka, Jan 2011c. Vztah Čechů k vybraným národnostem – prosinec 2010.
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101094s_ov110131.pdf
- Červenka, Jan 2012. Postoje české veřejnosti k cizincům II – březen 2012,
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6818/f3/ov120418.pdf
- Šamanová, Gabriela 2011. Postoje české veřejnosti k cizincům II – březen 2011.
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101141s_ov110502.pdf
- Tabery, Paulína 2011. Názory občanů na přínosy a negativa cizinců žijících v ČR.
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101147s_ov110513b.pdf
- Tabery, Paulína 2012. Názory občanů na cizince žijící v ČR
http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6838/f3/ov120529b.pdf
- Centrum pro sociální a ekonomické strategie CESES – Sociologický ústav ČR AV
<http://www.ohodnotach.cz>
 - Pavlíková Abramuszkinová, Eva 2010a. Migrace a cizinci.
<http://www.ohodnotach.cz/upload/1294952763.pdf>
- Český statistický úřad. <http://www.czso.cz>
 - Cizinci v ČR - základní údaje měsíčně; 2006/12 - 2011/11
www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-001
- Demografie.cz. *Migrace*. [online]. Praha 2005a [cit. 2012-04-14]. Dostupný z WWW:
http://www.demografie.info/?cz_migrace_schengen=&PHPSESSID=dccb9f08e8cd6c53567572514dcb43d1_ISSN_1801-2914
- Demografie.cz. *Migrace: Schengenský systém*. [online]. Praha 2005b [cit. 2012-04-14]. Dostupný z WWW: http://www.demografie.info/?cz_migrace_schengen=&PHPSESSID=dccb9f08e8cd6c53567572514dcb43d1_ISSN_1801-2914

- Drbohlav, Dušan 2003a. *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt*. [online]. Praha: Multikulturální centrum Praha [cit. 2012-04-17]. Dostupný z WWW: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Pohyb_a_pobyt_1.pdf
- Grygar, Jakub, Čaněk, Marek, Černík, Jan 2006. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. [online]. Praha: Multikulturální centrum Praha [cit. 2012-7-5]. Dostupný z WWW: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/Zaverecna_zprava_2.pdf
- Eurostat 2011. *Statistika migrace a migrující populace*. [online], [cit. 2012-12-4]. Dostupný z WWW: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/cs#Hlavn.C3.AD_tabulky
- Henig, David 2010b. *Migrace*. [online]. Praha: Antropoweb [cit. 2012-15-02]. Dostupný z WWW: <http://antropologie.zcu.cz/migrace>
- Horáková, Milada 2011. *Mezinárodní pracovní migrace v České republice v době pokračující recese v roce 2010*. [online] Praha VÚPSV, v.v.i [cit. 2012-15-03]. Dostupný z WWW: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_338.pdf
- Imigrace.cz 2012. *Imigrace: Imigranti*. [online] [cit. 2012-01-21] Dostupný z WWW: <http://www.imigrace.cz/rozdeleni-imigrantu>
- Ipsos MORI 2007. *Immigration Poll*. [online] London [cit. 2012-12-4] Dostupný z WWW: <http://www.ipsos-mori.com/researchpublications/researcharchive/243/Immigration-Poll.aspx>
- Kabeleová, Hana 2003b. *Základní informace o migraci* [online]. Praha: Migraceonline.cz [cit. 2012-04-15]. Dostupný z WWW: <http://migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955456>
- Kocourek, Jiří 2010. *Vzdělávání o interkulturním setkávání*. <http://www.inkluzivniskola.cz/content/vzdelavani-o-interkulturnim-setkavani>

- Migraceonline.cz 2003c. *Migrace a EU* [online]. Praha: [cit. 2012-16-04]. Dostupný z WWW: <http://migraceonline.cz/temata/EU/>
- Ministerstvo Vnitra. <http://www.mvcr.cz>
 - Občané třetích zemí 2012. Občané třetích zemí
<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi.aspx>
 - Občané EU a jejich rodinní příslušníci 2012.
<http://www.mvcr.cz/clanek/obcane-eu-a-jejich-rodinni-prislusnici.aspx>
 - Odbor Azylové a migrační politiky 2011. Azyl, migrace a integrace: Integrace
<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2012.
 - Studenti podle vysoké školy/fakulty.
http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f2.html
- Policie České republiky – Služba cizinecké policie 2012. Nelegální migrace za první pololetí 2012. [Online] Praha [cit. 2012-12-15]. Dostupný z WWW: <http://www.policie.cz/clanek/nelegalni-migrace-za-prvni-pololeti-2012.aspx>
- Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva
 - Cizinecký zákon 2006 Občané EU
http://poradna-prava.cz/poradna/Cizinecky_zakon.pdf
- Pospíšilová, Radka 2009. Analýza transnacionální migrace.
http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=661&PHPSESSID=3dd250ac9bb19bf954beb298e44ff2ae
- STEM – Středisko empirických výzkumů
<http://www.stem.cz>
 - Konvička, Libor 2003. Jak se vyvíjí náš vztah k ostatním zemím
<http://www.stem.cz/clanek/397>
- The Migration Observatory at the University of Oxford 2012. *UK Public Opinion toward*

- Immigration: Overall Attitudes and Level of Concern*. [online] London [cit. 2012-12-4]. Dostupné z WWW: <http://www.migrationobservatory.ox.ac.uk/briefings/uk-public-opinion-toward-immigration-overall-attitudes-and-level-concern>
- Uherek, Zdeněk 2010. Migrace a formy soužití v cílových prostorech [online] Praha: Inkluzivní škola.cz 2010 [cit. 2012-04-12]. Dostupný z WWW: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/o-migraci>
 - Vojtková, Michaela 2005c. Teorie mezinárodní migrace. [online] Praha: Socioweb.cz [cit. 2012-02-13]. Dostupné z WWW: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=119>
 - Zákon o pobytu cizinců na území ČR 2011. *Zákon o pobytu cizinců na území ČR 2011: § 42g – i*. In Sběrka zákonů č. 224/2011 roč. 11 [online] [citováno 2012-23-3] Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/sluzby-pro-verejnost-informace-pro-cizince-informace-pro-cizince.aspx>